

Roma **Pauloŋe Roma yeŋgât ekap** **kulemgum katyiŋgiop.**

O bukulpine,

¹⁻⁵Yen Roma kapi ambolipŋe Anitâŋe Yesu Kiris-tohât pat kuyiŋgim yâkât komolân torokatye hop. Nâ Paulo, nâŋe pepa yu kulemgum katyiŋgian.

Yesu Kiristo, Anitâhât nanŋe, Dawitihât senâmbâ gâtŋe

Bukulpine, Anitâŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu giop yâkât hoŋ bawa manmâ gaman. Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohât topŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe yâkâlen katŋetgât Anitâŋe menekmâ aposolo âi sâŋ nihimu den pat âlepŋe ekyongom manman. Den pat yakât topŋeâmâ emet inânŋan Anitâŋe poropetelipŋe ekyongomu Miti pepaen kulemguwi ya yuwu tap. Anitâhât nanŋe, Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe Yura nengât tâmbânenŋe, lok pato âlâ, kutŋe Dawiti sâŋ, yâkât senâmbâ gâtŋe. Yawu gârâmâ Anitâŋe kulem âlâ kândâkdâ miop yamâ Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yâkât nâŋgâmunŋe Anitâhât nanŋe tâŋ tâŋâk otmap. Otmu Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nâŋgânihim nanŋe hâŋgângumu ge nâhâlen tetem aposolo âi sâŋ nihiop. Âi sâŋ nihimu yaŋak benŋe pâku lohimbŋe biwiyenŋe yâkâlen katmâ denŋe lâuŋetgât ya yeŋgâlen ari den pat âlepŋe ekyongom manman.

6-7 Yen Roma kapi ambolipnaje Yesu Kiristohât tem lâuwanjim manjetgât Anitâne wawaeyekmâ yâkât komolân torokatyehop. Yakât otmâ Awoñnenne Anitâ otmu Kutdânenne Yesu Kiristo yâkne engatyetneâk otmâ nângâyinjim tihityene otmutâ biwi nângân nângânyenaje hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nângâyinjim ulitgum gaman.

Pauloñe Roma kapi ariwom nângâm biwinaje mem manop.

8 Topne katmâ yuwu sâmune nângânet. Emelâk yene Yesu Kiristohât den pat âlepne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyene katmâ tem lâuwanjim gai yakât den pat yu lohimbi hânñan kulemñan manmâ araiñe nângânetâ âilongo otmâp. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtñan kinmâ yengât nângâm Anitâ Awoñne mepaem mansan.

9 Yawu otmâ manmâ Anitâne âi sâm nihiop ya biwinaje tiñâk kepeim pâku lohimbine yâkâlen biwiyenaje kepeim manjetgât ya yengâlen ari nanjahât den pat âlepne ya ekyongomune nângâm biwiyen katñetâ bulâne yâk yengâlen tetem gap.

10-12 Otmu dop yawuâk Roma kapi ambolipnaje Yesu Kiristohâlen biwiyenaje tiñâk kepeim manjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne mâmâne otyingiaâkgât nanñan. Yawu nângâm haonmâ ârândân “girawu otmâ takam yekbe” sâm Anitâ ulitguman. Yawu gârâmâ Anitâne nângânihimu yengâlen takawom yanâmâ biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu yan tânahom yâkâlen biwi nângân nângânnenñaje tiñâk

kepeimunŋe kârihem tatbuap. Yawu nâŋgâm Anitâ ulitgum manmâ gan ya yâkŋe nanŋap.

¹³ Yawu otmâ pâku lohimbi kapi wosapâ me wosapâ mansai yâk yeŋgâlen ari den kâsikum yinŋimune biwiyenŋe Kiristohâlen katbi. Yakât dopŋeâk yeŋgât bukulipyenŋe nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâmainŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetgât yeŋgâlen taka yâkât den pat âlepŋe ekyongowom. Yakât biwinanŋe hikuman yamâ mâtâpŋât hâum pâpguman.

¹⁴⁻¹⁵ Lohimbi kerek ya yeŋgâlen ari den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetgât Anitâŋe âi sâm nihiop. Yakât nâŋgâm lohimbi nombotŋe pepa emetŋan yâhâm nâŋgân nâŋgânyeŋe orop mansai otmu nombotŋe pepa emetŋan ki yâhâwi, otmu Girik lohimbi kapi tete manmâ nep âlâlâ tuhumai, otmu pâku lohimbi kâlepŋehen me bârâ betŋehen manmai, ya hârokŋe Yesuhât topŋe nâŋgâŋetgât nâŋgâyinŋim mansan. Yakât otmâ Roma yeŋgâlen taka den pat âlepŋe ekyongowe sâm biwine hewewenŋ otmu mansan.

¹⁶⁻¹⁷ Bukulipne, Yesuhât den pat âlepŋahât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâ, nen Yura lohimbi anŋoânâk den pat âlepŋe nâŋgâm Kiristohâlen torokatbin, me yen pâku lohimbi den ekyongomunŋe yawuâk yâkâlen torokatbi, nen hârokŋe yâkâlen biwinenŋanŋe kepeim mannom yamâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningim manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe menom. Anitâ Wâtgât Ambonŋe yâkâlen biwinenŋanŋe kepeim mannom yamâ ki hâum pâpgunom. Den yan yuŋe emelâk poropete âlâŋe den kulemguop

ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâne Anitâhâlen biwiyenjaņe kepeim tem lâuwanġinomai yamâ manman kârikņan mannomai.”

Pâku lohimbi yenġât topyene

¹⁸ Bukulipne, pâku lohimbi yenġât nâņġâm den âlâ yuwu sâmunne nâņġânet. Pâku lohimbi yenġât topyeneâmâ yuwu. Yâkņe bukulipyene otmu lohimbi wosaken me wosaken mansaiņe Anitâhât den nâņġânetâ bulâne otmap sâm den ya kurihim Anitâ betbaņġim orotmeme kiņġoņ otmâ mansai. Yakât otmâ Anitâne pâku lohimbi betyongomu mansai yakât topņe ekyongomune nâņġânet.

¹⁹⁻²⁰ Kândik mindikum, Anitâne ikņe wâtņan kinmâ hân himbim kândikyotgom wahap topņe topņe kalop yapâ ġâtņe yâkât topņe ikņiâk tap ya kerek ekmâ nâņġâmai. Wahap topņe topņe kalop yan ikņe wâtņahât towatņe tetemu ekmai. Ekmâ tat tat memene kârikņe tatbaņġiap yawu nâņġâmai. Yawu nâņġâm Anitâ ki ekmain yamâ yâkņe wahap âlâlâ kalop yan ikņe topņe tetemu ekmai. Yakât otmâ Anitâhât topņe ki nanġain sâm irelaknomaihât dop âlâ ki tap.

²¹ Yawu ġârâmâ Anitâne wahap topņe topņe kalop yamâ lohimbi nombotņe yâkât bāt towatņe ekmâ yan ki ewe katmâ mepaemai. Yawu otmâ yaņak nâņġân nâņġânyene gulip malap otmu wahap tâņât me hâliņe bia yawuyakât nâņġânetâ yahatmap. Yawu nâņġâm biwi nâņġân nâņġânyene maņġuakmu nâņġânetâ ki keterakmap.

²² Yawu ġârâmâ nâņġân nâņġânnenne orop mansain yawu sâm nâņġâm tâpikġumai.

23 Yawu nângâm tâpikgum Manman amboŋe Anitâ yahat yahatŋe yâk betbaŋgimâmâ senŋe âlâlâ topŋe topŋe, nâi seloŋ, me soŋgo bau, me hambe gumbam, umutyenŋe hâwiŋetâ kundenyenŋe tetemu ya mepaemai. Me Porom Lâpio yawuya yeŋgât umutyenŋe hâwim kânâŋgâŋetâ kinmu yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu mepaemai.

24 Yawu otŋetâ yakât Anitâŋe betyongomu yeŋe nâŋgân nâŋgânyenŋeâk watmâ yuwu otŋetâ kiŋgoŋ otmap. Emet huhumai, me kâwâ konda otmai, me wahap ki orotŋe otmai.

25 Yâhâ Anitâhât den bulâŋe hâkâŋ otmâ bet pilâm den perâkŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Anitâ Hân Himbim Amboŋe betbaŋgimai. Betbaŋgim ikŋak wahap topŋe topŋe kalop yakât nâŋgâŋetâ yahatmu yanâk biwiyenŋe kepeim manmai. Yamâ nenâmâ yawu ki otnom. Nenâmâ Anitâ konok mepaem manmâ yâhânôm. Ya bonŋanâk.

26-27 Yâhâ pâku lohimbiŋe manman kiŋgoŋ manŋetâ Anitâŋe yekmu bâlemu betyongomu yaŋak yeŋe eŋgatyenŋeâk otmâ orotmeme kiŋgoŋ ya witgum yuwu otmâ manmai. Lohimbi miakmâ orowâk manmai orotmeme ya pilâmai. Yawu otmâ imbilipyenŋe loklipyenŋe pilâyekmâ imbi bukulipyenŋe orop ekŋâleŋgim otmâ hilipgumai. Otmu loklipyenŋe gurâ yawuâk imbilipyenŋe pilâyekmâ bukulipyenŋe orop ekŋâleŋgim orotmeme kiŋgoŋ otmai. Yawu tâpik gupik otmâ manmai yakât huhopŋe mesek topŋe topŋe teteyiŋgimap.

28 Otmu Anitâhât den bulâŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu betbaŋgim nâŋgâm gulip manmai.

Yakât otmâ Anitâñe betyongomu biwi nâñgân nâñgânyene gulip malap otmu orotmeme kiñgoñ me âlepñe ya ki ekmâ ketetmai. Yawu otmâ yan orotmeme kiñgoñ otmâ manmai.

29 Orotmeme kiñgoñ otneâk nâñgâmai yamâ yuwu. Kâwâ konda otmai. Me sen buhu buhu orañgimai. Me bukulipyene yengât iri sikum me senñe âlâlâ tatyinçimap ya ekrjâlem mene sâmbi-wiyenane nâñgâmai. Me dewaeak dewaeak manmai. Me wawi, me misiñem nemai, me kâirahomai, me nâñgâm bâleañgimai. Me ahom hionjakmai. Me bukulipyene yongonjetâ mumai.

30 Me bukuhât den belângen sâsâ. Me sâmbâleañgimai. Me âwâ mâmâlipyene yengât lauyene ki lâumai. Yawu otmai yan yenhât nâñgâñetâ yahatmu Anitâhât nâñgâñetâ gemap. Otmu bukulipyene yengât yawuâk nâñgâñetâ gemu mem ge karakmai. Otmu wuân me wuân kândikum otñetâ dondâ bâlewuap yakât nâñgâñetâ biwiyenanâk kinmap.

31 Yawu otmâ hep torehenlipyene, me imi ata, me wârâ tou ya orop we âlep ki nançangimai. Me bukulipyene orop den hikumai yamâ ki watmai. Me tepyene kou kâlâp semu kuk orañgimai yan kaok ki orañgimai. Kuk yawuâk tatmâ yâhâekgât den hâmeân hâluhu sâmai. Me lohimbi âlâ me âlâne umatñe kakñan manmai ya ki yekmâ nâñgâyinçimai.

32 Lohimbi âlâ me âlâne orotmeme bâlene topñe topñe yawuya otmai yamâ hem kâlâwân ge hiliwahonomai yakât Anitâñe den sâmbi kalop. Lohimbi den ya nâñgâm hençengumainje kunyene kârikñe

otmâ orotmeme bâleŋe ya tâtâemâk otmâ mansai. Yawu gârâmâ buku nombotŋaŋe orotmeme bâleŋe yawu otmai yamâ yekmâ herone nâŋgâyiŋimai. Pâku lohimbi yeŋgât topyeŋeâmâ yawu.

2

Yura lohimbi yeŋgât topyeŋe

¹⁻² Yawu gârâmâ Yura lohimbi yeŋgât nâŋgâm yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Pâku lohimbiŋe orotmeme kiŋgoŋ otmâ manmai ya yeŋgât manmanyenŋe ya yeŋe ekŋetâ bâlemu nâŋgâm bâleyiŋimai me sâŋ hâreyiŋimai. Yawu gârâmâ yâkŋe otmai yakât dopŋeâk yeŋe gurâ yawuâk otmai. Yakât otmâ yeŋe sâŋ hâreyiŋimai yakât dopŋeâk Anitâŋe yen gurâ sâŋ hâreyiŋiwuap. Yanâmâ yâkât senŋan sâŋ buiaknomaihât dop âlâ ki otbuap.

³ Pâku lohimbi nombotŋaŋe orotmeme kiŋgoŋ otmâ manmai yamâ Anitâŋe sâŋ hâreyiŋim yakât matŋe yiŋimap yaŋe ârândâŋ otmap, yeŋe yawu nâŋgâmai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe bukulipyenŋe yeŋgât manmanyenŋe ekmâ nâŋgâm bâleyiŋim sâŋ hâreyiŋimap yamâ bukulipyenŋe manman bâleŋe otmai yawuâk torokatmâ otmai. Yawu gârâmâ sâp patoen Anitâŋe orotmeme kiŋgoŋ wuân me wuângât matŋe umatŋe yiŋiwuap yanâmâ lohimbi yawuya ki wangiyekbuap. Yamâ yiŋimu menomai yakâ.

⁴ Yakât otmâ yuwu ki nâŋgânomai. “Anitâŋe wawaenenekmâ kuk in yawu ki otmap. Me ki tepŋe kou kâlâp semap. Yakât otmâ yâkŋe ki den âiân katnenekmâ matŋe umatŋe ningiwuap,”

yawu ki nângânomai. Yawu nângânomai yamâ nângâm hilipgunomai. Yakât topņe yuwu sâmunen nângâņet. Yeņe orotmemeyeņe kiņgoņ ya bet pilâm Anitâhâlen biwiyenāņe kepeim manņetgât yâkņe wawaeyekmâ tihityeņe otbe sâm mambo-tyiņgimap. Yeņe yakât nângâņetâ porap otmap.

5-6 Nângâņetâ porap otmu kunyeņe kârikņe otmâ betbaņgimai. Yawu otmâ orotmeme kiņgoņ yawuya torokatmâ otmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâņe lohimbi kerek nengât manmannenņahât matņe âlâku ikņiâk ikņiâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ matņe âlâhât tipine yingimu menomai.

7-11 Anitâņe Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenņe ekmâ konohâk menduhunenekmâ matņe dopnenņan tâņ tâņâk kâpekningiwuap. Otmu sâp patoen Anitâņe nângâningimu yahatmu ikņe senņan koko salehâk kinmâ manman kârikņan mannom sâm lohimbi nombotņe yâkâlen biwiyenāņe kepeim orotmeme âilonņo lonņo otmâ manmai. Yawu otmai yamâ Anitâņe nângâyingimu yahatmu nan baralipne koko salek sâm manman kârikņahât bulâņe yingimu biwiyene huruņ sâwuap. Yâhâ lohimbi nombotņe yenjahât nângâņetâ yahatmu tepyeņe umatņe otmu Anitâhât den kum manman kiņgoņ manmai. Lok yawuyamâ Anitâņe kuk otyiņgim matņe umatņe yingimu mem hâhiwin dondâ nângâmbisâi.

12-15 Anitâņe Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenņe ekmâ otbin mewin yakât matņe tâņ tâņâk kâpekningiwuap yakât topņe

sâmune nângânet.

Anitâne ikne nângân nângânjan tatmap ya Mose ekumu girem den âlâlâ kulemguop. Yakât otmâ Yura lohimbî âlâ me âlâne girem den ya nângâm ki watmai yâhâmâ Anitâne yekmu ki ârândân otmap. Lohimbî âlâ me âlâne girem den âlâlâ kerek lâum mansai yâhâmâ yekmu ârândân otmap. Yawu gârâmâ Yura lohimbî kerekne girem den ya lâum hâum pâpgum tosa miai. Yakât otmâ Anitâne den âiân katyekmâ matne umatne yingiwuap.

Yâhâ pâku lohimbî yâhâmâ Anitâne girem den ya ki ekyongop. Yawu gârâmâ ki nângâm yenahâk otmâ hilipgum tosa memai. Ya âlâkuâk torokatmâ otnomai yamâ yawuâk matne umatne yingimu menomai.

Yawu gârâmâ Anitâne ikne nângân nângân ya biwi nângân nângânyenjan katmu orotmeme âlepne me orotmeme bâlene yâhâp yâhâp ya ekmâ kiwili-mai. Yawu otmâ Anitâhât nângân nângân ya pâku lohimbî âlâ me âlâne engatyenajak otmâ watmai yan girem den ekyongomu watmai yawu oap. Yâhâ yawu otjetâ ârândân otmap yan biwiyeje sânduk sâmap. Yâhâ otjetâ bâlemap yaje biwi nângân nângânyenjan hâumu otmâ hilipguain sâmbiwiyenjan nannganimai.

¹⁶ Yakât otmâ den pat âlepne yakât pâne konok yuwu sâmunne nângânet. Hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân Anitâne sâmu Yesu Kiristone nen hârok biwinenjahât topne ekmâ sâmbiwiyenjanâk nângâmain yakât matne ya âlâku ambojan ambojan ningiwuap.

Yura lohimbiŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahalop.

17 Yâhâ Yura lohimbiŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu yuwu sâmai. “Nenâmâ Yura lohimbi. Emelâk Anitâŋe nâŋgâningimu yahatmu ikŋe pat kuningiop. Yakât kakŋan Mose ekumu girem den âlâlâ kulemguop yakât topŋe nenŋahâk nâŋgâmain. Yakât otmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmu ikŋe komot bulâŋe mansain.” Yawu nâŋgâm yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap.

18 Yâhâ yeŋe yuwu me yawu otŋetgât Anitâŋe sâm kalop yakât topŋe yuwu nâŋgâmai. “Nenŋeâmâ girem den yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgum yaŋak benŋe orotmeme bâleŋe ya ekmâ ketetmâ orotmeme âlepŋeâk otmain.

19-20 Yawu otmâ girem den ya nâŋgâmunŋe biwinenŋan hâumu manman bulâŋahât mâtâp ya teteningimu tâŋ tâŋâk watmain. Yakât otmâ pâku lohimbiŋe mâtâp ya ki nanŋai yâhâmâ Anitâhât den kâsikum yingimunŋe nâŋgânomaihât dop tap. Me nombotŋaŋe girem den ya ki lâum manmâ mâtâp tâpikgumai yamâ tiripyongomunŋe mâtâp ya tâŋ tâŋâk watnomai. Me nombotŋaŋe ihilâk mahilâk manmai yamâ kuwikyekmunŋe âilonŋo mannomai. Me nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimap yamâ ekyongomunŋe haŋ sâyinŋiwuap.”

21 Yeŋe nâŋgâm tâpikgum mâtâp ya tâŋ tâŋâk ki watmai. Yamâ topŋe girawuhât otmâ bukulipyenŋe mâtâp ya watŋet sâm den kâsikum yingine sâm oai? Yâhâ lohimbiŋe senŋe âlâlâ kombo ki mianŋiŋet sâm ekyongomai. Yamâ wongât otmâ yeŋe gurâ kombo mianŋimai?

22 Me loklipyenē me imbilipyenē betyenēhen ki kionjet sām ekyongomai. Yamâ benje yenē gurâ buku nombotņe yengât imbilipyenē orop ihilâk ekņâleanġimai. Otmu kasalipyenāņe Porom Lâpio mepaemai ya ekņetâ dondâ bâlemap. Yamâ wongât yenē gurâ yâk yengât opon kâmbukņan yâhâ Porom Lâpio tatmawân senje âlâlâ kâmbukņe sām katmai ya kombo meyiņġimai?

23 Anitāņe Yura lohimbi nengât nâņġâm girem den Mose ekumu kulemguop. Yenē yakât yawu nâņġâm yenjahât nâņġâņetâ yahatmap. Yamâ benje girem den ya loņġâenjetâ pâku lohimbiņe yekmai yan Anitâhât nâņġâņetâ gemap.

24 Den yan yuņe emelâk poropete âlâņe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yura kapi ambolipņāņe orotmeme bâleņe otmâ mansai. Yakât otmâ pâku lohimbiņe Anitâhât nâņġâņetâ dondâ gemap.”

25 Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmunē nâņġâņet. Anitāņe Yura lohimbi nâņġâyiņġim manman âlepņahât pat kuyiņġiop yakât otmâ hâkyenē torehenņan undip tuhuaņġimai. Yawu tuhuaņġim girem den tâņ tâņâk watmai yanâmâ Anitāņe nâņġâyiņġimap. Yawu ġârâmâ girem den ya kumai yanâmâ hâkyenān undip tap yakât nâņġâm undip ki tuhuaņġiwi yawu yekmu otmā.

26 Yawu ġârâmâ pâku lohimbi yengât sām manman âlepņahât pat ki kuyiņġiop yakât otmâ hâkyenē torehenņan undip ki tuhuaņġimai. Yamâ Anitāņe ikņe nâņġân nâņġânņambâ girem den ya Mose ekumu kulemguop. Yâhâ pâku lohimbiņe girem den ya pâpgumai ya yengât biwiyenān

Anitâhât nângân nângân tatmap ya tâŋ tâŋâk watmai. Yanâmâ Anitâŋe yekmâ nângâyîngimu hâkyeŋe torehenŋan undip tap yawu otmap.

²⁷ Yura lohimbi hâkyeŋe torehenŋan undip tap yeŋe girem den sâlikum topŋe nângâm heŋgeŋgumai yamâ ki lâumai. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyeŋe torehenŋan undip ki tap yaŋe Anitâhât nângân nângân watmaiŋe sâp patoen yen mem den âiân katyekmâ sâm hâreyînginimai.

²⁸ Yakât topŋe yuwu sâmune nângâŋet. Anitâŋe lohimbi yeŋgât nângâm manman âlepŋahât pat kuyîngiop ya girawu yaŋe yakât bulâŋe menomai? Lok yaŋe imbiâk hâkyeŋe torehenŋan undip tuhuangim topyeŋe kurihiakmâ lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai yâkŋe bulâŋe ya ki menomai.

²⁹ Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lohimbi mem hewewenŋ tuhuyekmu Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim mansai yâkŋe bulâŋe ya menomai. Lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeimai ya yeŋgât nângâyîngimu ârândân otmap. Yaŋeâmâ bukulipyeŋeŋe nângâyîngiŋetâ yahalâkgât ki nângâmai.

3

Anitâŋe Yura lohimbi kerek ki betyongop.

¹ Kândikum emelâk Anitâŋe Yura nengât tâmbâlipnenŋe yeŋgât nângâyîngimu yahatmu ikŋe pat kuyîngiop. Yakât otmâ hâknenŋe torehenŋan undip tuhuangim gamain. Anitâŋe nângâningimap yakât topŋe yuwu tap.

² Anitâñe ikñe den bulâñe ya tâmbâlipnenñe ekyongomu yakât amboñe otbi. Yawu otmâ pâku lohimbi yengâlen ari yakât topñe ekyongoñet sâm yinjiop. Sâm yinjiop yañak sâp yiwerenñe nen meneneksap.

³ Yawu gârâmâ nengâlen gâtñe kinjitñe orowâkñe Anitâhâlen biwiyenñe ki kepeim manmâ gai. Yawu otmâ gai yakât matñe Anitâñe nen Yura lohimbi kerek betnongowuap me bia?

⁴ Yamâ bia kârikñe. Yakât otmâ lohimbiñe Anitâ orop biwiyenñe hikuakmâ konohâk otmu den hikuwi. Den ya kelangatmâ âlâ sâmâi, otmu nombotñe hârem pilâmai. Yawu gârâmâ yâkñe otmai yawu Anitâñe ki otmap. Den yan yuñe emelâk lok âlâñe den kulenguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“O, Anitâ, nenñe otmunñe bâlemap yan den sâm hâreningirâ ekmunñe ârândân merândân otmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe nângâm bâlehiñetâ ki bonñe otmap.”

⁵ Yawu gârâmâ lokgât nângân nângân watmâ den yuwu ekyongomune ekñet. Nenñe otmunñe bâlewuap yan Anitâñe den sâm hâreningimu lohimbiñe nângânñetâ sâtñe otmu mepaenomai. Mepaenomai yakât kakñan matñe umatñe ningiwuap yakât otmâ nângâm bâlewangim imbiâk umatñe ningiap yawu sâmunñe ki ârândân otbuap.

⁶ Yawu gârâmâ nenñe otmunñe bâlemap yan Anitâñe imbiâk matñe umatñe ningimap otmuâmâ sâp patoen biwinenñahât topñe nângâm den sâm hâreningimu ki ârândân otbuap. Yawu gârâmâ Anitâñe imbiâk mambiâk otningimap yawu ki nângânôm.

⁷ Yâhâ nângân nângân âlâ yuwu ki nângânom. Nenŋe Anitâŋe orop biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu den hikuwin. Den yamâ nombotŋe hârem pilânom. Yawu gârâmâ nenŋe otmain yawu Anitâŋe ki otmap. Yâhâ nenŋe den nombotŋe hârem pilânom yanâmâ Anitâŋe ki betnongowuap yakât nângâm lohimbiŋe mepaenomai. Anitâ mepaenomai yan topŋe girawuhât otmâ den sâm hâreningim matŋe ningiwuap?

⁸ Yâhâ lohimbiŋe witgum mepaenŋetgât nenŋe ihilâk otneâk nângânom yamâ dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe imbiâk nâhât ihilâk otmunŋe bâleâkgât nângâmap sâmai. Yawu sâm den haknan sâmai. Lohimbi nombotŋaŋe yawu nângâmai yamâ hâmbâi sâp patoen Anitâŋe matŋe umatŋe yingimu menomai.

Nen kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop man-main.

⁹ Bukulipne, Anitâŋe Yura lohimbi nengât nângâmu yahatmu pâku lohimbi yengât nângâmu gemap me bia? Yamâ bia kârikŋe. Nen Yura lohimbiŋe pâku lohimbi yengât amutyenŋan katnenekmu mansain. Yawu ki tap. Nenŋe yen pâku lohimbi orop orotmemenenŋe bâleŋe me manman kiŋgoŋ otmâ gain. Yakât otmâ nen kerekŋe matŋe menomgât pat mansain.

¹⁰ Den yan yuŋe emelâk poropete nombotŋaŋe den kulemgui ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi kerekŋe koko salek me uwawapŋe bia ki mansain.

11 Nengâlen gâtņe âlâ me âlâņe Anitâhât nâņgân nâņgânņe girawu tap ya ki nâņgâm manmain. Me lok âlâ me âlâņe Anitâ ki ewe katmâ mepaemain.

12 Otmu Anitâņe mâtâp yuwuâk watmâ manņet sâm katningiop yamâ lok kerekņe tâpikgum mâtâp bâleņan manmâ gain. Yawu gârâmâ lok hârokņe buku oraņgim uwawapņe bia mannomgât dop âlâ ki tap.

13-14 Otmu lok muņetâ hanyongomunņe tâtuk sâm hâkyeņe korokņe bâleņe pilâmap yakât dopņeâk lohimbi nombotņe den perâkņe sâm bukulipyeņe kâityongomai. Otmu hâmwuk me soron hambene yawuyaņe ningimu mumain yakât dopņeâk lohimbi yawuyaņe bukulipyeņe orop sâm bâleañgimai. Me den bâleņe hâiakmai.

15 Otmu lokņe kapam kune sâm in yawu tepyeņe kâlâp semu yahatmâ kapam kumai.

16 Otmu haonmâ ârândâņ bukulipyeņe yeņgât nâņgâm bâleyiņgim mem âlâlâ tuhuyekmâ manmanye hilipgumai.

17 Yawu otmâ bukulipyeņe orop biwi nâņgân nâņgânyeņe ki hikuakmâ konohâk otmap.

18 Lohimbi yawuyaņe Anitâhât nâņgâm ki ewe katmai." Topnenņeâmâ yawu.

19-20 Otmu Anitâhât den yakât topņe yamâ yuwu. Yura lohimbi kerekņe yâkât den tem lâuwaņgim mannehât girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Yawu gârâmâ nenņe yâkât girem den ya watmâ tem lâuwaņgimain yamâ hâum pâpgumain. Yakât otmâ nenņe pâku lohimbi orop yâkât senņan kinmâ sârereakmunņe nenekmu ârândâņ otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ yâkât

girem den nângâmain yan biwinenñan hâumu tosa orop mansain sâm nanğanğim anjulakmain.

Kiristoñe manman bâleñahât pañgoñâmbâ holañnenehop.

²¹ Yawu gârâmâ Anitâñe tosanenñe pilâningim tihitnenñe otmap yakât mâtâp âiñe teteop. Yakât topñe nângâmunñe keterakningiâkgât emet inânñan Mose otmu poropete lok nombotñañe den kulemguwi. Yawu gârâmâ mâtâp âiñe yañe girem den hânğiñe orop ki lâuaksawot. Mâtâp âiñe yakât topñeâmâ yuwu.

²²⁻²⁴ Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk mansain. Topnenñe kâsiwahomunñe ikñiâk ikñiâk otbuapgât dop ki tap. Nen kerekñe otmunñe bâlemu tosa orop manmain. Yawu manmunñe Anitâñe nenekmu ki ârândân otmap yawu nângâmain. Yawu gârâmâ Anitâñe ikñahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hânğângumu ge sâreerenekmâ kawenenñan kinmâ howanân kuñetâ muop. Yâkâlen biwinenñañe kepeim manmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otmu Kiristoñe manman bâleñahât pañgoñâmbâ holañnenehop.

²⁵⁻²⁶ Otmu yakât torokatmâ sâmune nânğâñet. Emelâk embâñân tâmbâlipnenñañe orotmeme bâleñe otmâ manbi yakât matñe Anitâñe in yawu ki yinğiop. Yawu gârâmâ orotmeme bâleñe otminiwi yakât nânğâmu dondâ bâleop yakât topñe tetekñan eknehât ikñe nanñe Yesu Kiristo hânğângumu ge nengât toсахât otmâ muop. Yawu otmu biwinenñe yâkâlen katmunñe Anitâñe nengât kaok nânğâniñgim tosanenñe pilâningiop.

27-28 Den ekyongoan yukât topņe yuwu sâmunen nângâņet. Nenņahâk otmâ Anitâhât girem den tâņ tâņâk lâum manmâ gamunņe nenekmu ârândâņ otbuapgât dop tap me bia? Yawu bia. Yawu tap mâne nenņe hâknenņe mepaembâin. Yakât otmâ mâtâp konok tap yamâ yuwu. Yesu Kiristohâlenâk biwinenņe kepeim manmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap.

29 Yakât otmâ yuwu sâmunen nângâņet. Anitâ Tihit tihit ambonaņe enġat yâhâp ki otmap. Yawu otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi mâtâp ikņiâk ikņiâk ki sâm ningiop. Yâhâmâ tihitnenņe otbe sâm menduhunenekmâ mâtâp konohâk sâm ningiop tap.

30 Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop Yesu Kiristohâlen biwinenņe kepeim manmain yanâmâ Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap.

31 Yawu gârâmâ Moseņe girem den âlâlâ kulenguop ya ki gulip olop. Yakât otmâ nenņe biwinenņe yâkâlen kepeim denņe tem lâuwanġim manmain yan girem den ya lâumunņe nengâlen bulâņe tetemap yawu oap.

4

Awarahamņe Anitâhâlen biwiņe kepeim manop.

¹ Nengât tâmbânenņe âlâ, kutņe Awaraham sâm, yâkņe manman girawu manmu Anitâņe ekmu ârândâņ olop ya ekma nângâne.

² Awarahamņe ikņahâk otmâ manman âilonġo manmu yakât Anitâņe ekmu ârândâņ olop mâne

ikñahâlak nângâmu yahatbâp. Yawu gârâmâ ikñahât ki nângâmu yahalop.

³Yakât topñe Mosenje kulempuop ya yuwu tap.

“Anitâñe Awarahamgât pat sâm kuwanjiop ya Awarahamñe nângâm yâkâlen biwi nângân nângânñe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâñe biwiñe ekmu ârândân olop.”

⁴Yakât yuwu sâmune nângâñet. Nenñe âi tuhum manmain yakât hâmeñe sâm tewetsenñe ningimai. Yâhâ tewetsenñe ningimai yan “Âo, tewetsenñe yinjiain yuâmâ tep âlep nângâm in kâsikum yinjiain,” yawu ki sâmai. Âi tuhumain yakât hâmeñe sâm tewetsenñe ningimai.

⁵Yâhâ Anitâñe yeñe otmai yawu ki otmap. Lok âlâ me âlâñe nengât tosa pilâningiâk sâm Anitâhâlen biwiyenñe kepeim manmai ya yengât biwiyenahât topñe nângâm tosayeñe pilâyinjimap. Yâhâ lok nombotñe nennahâk yu ya tuhumom yakât matñe tosanenñe pilâningiwuap yawu sâmai yamâ ki nângâyinjimap. Topñe yawu tap.

⁶Otmu tâmbânenñe Dawitiñe yakât topñe nângâop yamâ yuwu. Anitâñe nengât orotmeme bâleñe me âlepñe ya ki ekmâ ketetmâ yakât dopñan matñe kâpekningimap. Yawu otmâ lok âlâ me âlâñe biwiyenñe yâkâlen katñetâ tatmap ya yengât nângâyinjimu ârândân otmap. Lohimbi yawuñe heronje kakñan manmâ otbi mewi yakât ki gorâyinjiuwap. Dawitiñe yawu nângâm yan den kulempuop yamâ yuwu tap.

⁷“Lok âlâ me âlâñe orotmeme bâleñe otminiwi ya yengât tosa Anitâñe pilâyinjim yakât ki

nângâwuap. Lohimbi yawu yañeâmâ biwi heronje nâñgâmai.

⁸ Yawu manmunñe Anitâñe matñe umatñe ki ningiwuap nâñgâm heronje kakñan mannomai.”

⁹ Yâhâ heronje kakñan manmâ yâhânomai yakât Dawitiñe kulemguop yamâ Yura lohimbi nen konok meneneksap me bia? Yamâ bia. Yen pâku lohimbi orop heronje kakñan mannomgât kulemguop. Yakât otmâ Awarahamñe olop yakât den pat Mosenje kulemguop ya yâhâpñe ekne. Yamâ yuwu tap.

“Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgiop ya nâñgâm biwi nâñgân nâñgânñe Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâñe ekmu ârândânñe olop.”

¹⁰ Yâhâ Awarahamñe girawu olop yakât Anitâñe ekmu ârândânñe olop? Iknjak hâkñe torehenñan undip tuuahop yakât otmâ Anitâñe ki ekmu ârândânñe olop.

¹¹ Anñoân hâkñe torehenñan undip ki tuuahop yan Anitâñe pat kuwañgiop yakât nâñgâm biwi nâñgân nâñgânñe yâkâlen kepeim biwi yâhâp ki olop. Yawu otmu Anitâñe ekmu ârândânñe olop. Ekmu ârândânñe olop yakât kakñan yakât nelâmnohomap sâm hâkñe torehenñan undip tuuahop. Yakât topñe yuwu sâmune nâñgânñe. Awarahamñe hâkñe torehenñan undip ki tuuahop yan Anitâñe biwiñe ekmu ârândânñe otmu pat kuwañgiop. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyeñe torehenñan undip ki tuuanñim mansainje Anitâhâlen biwiyeñe kepeim manñetâ yekmu ârândânñe otmap. Yakât otmâ emelâk Awarahamgât

pat kuwaŋgiop ya yawuâk kuyiŋgimu yâkât sen mansai.

¹² Otmu Yura lohimbi hâknenne torehenjan undip tuhanjigimain nengu Awarahamne olop yawuâk otnom otmuâmâ Anitâne nengât nâŋgâmu Awarahamgât sen bulâne otbuap.

¹³ Yâhâ Anitâne girem den Mose ki ekumu kulenguop yan Awarahamne biwiŋe yâkâlen kepeim manop. Yawu manmu Anitâne ekmu ârândâŋ olop. Yakât otmâ hân himbim kândikyotgowân wahap topne topne katmu yapâ tetem sambe sambe oap ya galemgum yâhâmbisâi sâm Awaraham otmu yâkât sen orowâk kuningiop.

¹⁴ Yakât topne yuwu sâmune nâŋgânet. Anitâne Awarahamgât pat kuwaŋgiop yakât bulâne mene sâm nenjahâk yu ya otmâ menomgât dop talop mâne Anitâne pat kuwaŋgiop ya hârem pilâmbâp. Yakât otmâ Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenjaŋe kepeim tem lâuwaŋgim manbâingât mâtâp biatbâp.

¹⁵ Yâhâ lohimbi kerekne nenjahâk Anitâhât den lâum pâpgumain. Yawu torokatmâ mannom yakât matne Anitâne kuk otningim matne ningimu menom. Yawu gârâmâ Anitâne girem den ki sâm kalop mâne, ki tatbâpgât otmâ ki kumbâin. Yawu gârâmâ lohimbi kerekne lâum pâpgum gamunne bâleop.

¹⁶ Awarahamne Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim manmu ekmu ârândâŋ otmu pat kuwaŋgiop. Yawu gârâmâ nenne yawuâk Anitâhâlen biwinenjaŋe kepeim mannom yakât emet inânjan ikne enjatneâk otmâ nengât sâm pat ya torokatmâ

kuningiop. Pat yakât bulâne biatningimapgât nenne biwinenŋe Anitâhâlen kinmap me bia ya ikŋak ekmâ nâŋgâmap. Otmu girem den lâumain me ki lâumain yakât ki nâŋgâmap. Topŋe yuwuhât nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop biwinenŋane yâkâlen kepeim Awarahamgât sen bulâne mansain. Yakât otmâ pat kuwaŋgiop yakât bulâne hâmbâi menom.

¹⁷ Yakât otmâ Anitâne Awarahamgât pat kuwaŋgim yuwu sâm ekuop.

“Nâne lohimbi komotŋe komotŋe gâhât sen sâm katyekmune nâŋgâhihiŋetâ yahatbuap.” Den yawu tap.

Awarahamŋe biwiŋe Anitâhâlen tiŋâk kepeim manmu ekmu ârândân olop yakât otmâ pat kuwaŋgiop ya ki hârewaŋgiwuap. Pat ya tetewuap yakât emet inânŋan nâŋgâm kuwaŋgiop. Yakât otmâ ikŋak nâŋgâop ya yawuâk tetem heŋgeŋguop. Otmu Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya nengât torokatmâ kuningiop ya menomgât lohimbi kerek mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁸ Yakât Anitâne Awaraham ekuop ya yuwu tap.

“Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâne hurunduŋ sânomai.”

Yawu sâm ekumu nâŋgâmu bulâne otmu ya tetenihiâk sâm biwiŋane kepeim biwi yâhâp ki otmâ manminiop. Yawu manop yakât otmâ Yura lohimbi me pâku lohimbi nen kerekŋe yâkât sen bulâne mansain.

¹⁹ Yâhâ Awarahamgât yambu 100 otbomâk otmu yan Anitâne pat kuwaŋgim den hikuop. Yawu otmâ naom membâwâtgât dop yamâ

emelâk wangimu kâsi manmâ gaowot. Yawu manoworâke yamâ Awarahamgât biwiņe ki giop.

²⁰⁻²¹ Yawu manmâ Anitâhât den yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gaop. Anitâņe pat kuwaņgiop yakât bulâņe mem tetenihiwuap sâmbiwiņaņe yâkâlen kepeim kârikņe otmâ manminiop.

²² Yawu nângâm manminiop yakât Anitâņe ekmu ârândâņ olop.

²³ Anitâņe den Awaraham ekuop yamâ yâkât konok nângâm ki sâop. Nen Awarahamgât sen bulâņe mansain nen kerek nengât sâop.

²⁴⁻²⁵ Anitâņe Kutdânenņe Yesu âi sâmbi waņmâ hângângumu ge tosanenņahât otmâ sârelenenekmâ kawenenņan kinmu kasalipnenņaņe kuņetâ muop. Yakât nângâm nenņe Anitâhâlen biwinenņaņe kepeim manmunņe nenekmu ârândâņ otbuap nângâm Kutdânenņe Yesu mumuņambâ mem yahalop.

5

Anitâņe kaok nângâningimap yakât nângâm heronje otbisâin.

¹ Kutdânenņe Yesu Kiristonje tosanenņahât otmâ muop yâkâlen biwinenņaņe kepeim manmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otmu kaok nângâningimap yamâ topņe yuwu.

² Anitâņe ikņe engatņeâk otmâ tihitnenņe otbe sâmbi Yesu Kiristo hângângumu ge muop. Mum yahatmâ nenņe Anitâ orop mannomgât mâtâp âiņe mem teteningim yâkâlen yâhâop. Yawu olop gârâmâ nenņe biwinenņaņe yâkâlen kepeimunņe

Anitâñe tihitnenñe otmu manmain. Yâhâ yâk orop himbimân mannom yakât nâñgâm heronje otmâ biwinenñane kepeim manmâ yâhânom.

³⁻⁴ Yawu gârâmâ biwinenñane Kiristohâlen kepeim manmunñe lok nombotñane nâñgâm bâleningim mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu tuhunenekmaiâke yamâ benñe biwinenñane ki orotok sâmap. Yakât otmâ Anitâñe nenekmu ârândân otmu orowâk himbimân mannomgât pat kuningiop yakât bulâñe menom nâñgâm mannom.

⁵ Yawu manmunñe Anitâñe wawaenenekmâ ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu ge biwinenñe mem hewewenñe tuhumu yâkât wâtñan manmâ yâhâm bulâñe menom.

⁶ Yâhâ nen lok bâleñe nenñahâk tânahom pat yakât bulâñe menomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ bulâñahât pâpgumaingât Anitâñe Kiristo kawenenñan kinmâ mumbuap sâp sâp kalop ya ekmu ârândân otmu hâñgângumu ge nengât sâp muop.

⁷ Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât nenñan hâum yuwu sâmune nâñgâñet. Bukunenñe âlâñe tânnongom uwawañe bia manmap ya kasalipñane taka kune sâp otnomai yanâmâ nenñan gâtñe lok âlâñe bukunenñahâlângen otmâ nâñgâmu heronje otmu sârerem kinmu kuñetâ mumbuap. Yâhâ bukunenñe âlâñe girem den ya tâñ tâñâk watmap yamâ kalemñe orop ki manmap. Yâhâ kasalipñane taka kune sâp otnomai yanâmâ nen kerekñe yâkâlengen otmâ ki sârerenom. “Otmâp ambonje ikñahâk sârereahâk,” sânom.

⁸ Yawu gârâmâ nenñe bukulpnenñe otyiñgimain

yawu Anitâñe ki otningimap. Nenñe otmunñe bâlem gaop yan tosa orop manminiwin yan Anitâñe wawaenenekmâ ikñe nanñe Kiristo hângângumu ge sâreerenenehop. Sâreerenekmâ kinmu kuñetâ muop yan Anitâhât biwiñe ekmain.

⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenñe embâñân manmâ gawin yan Anitâ betbañgimunñe nâñgâm bâleningimu manbin. Yawu gârâmâ nanñe hângângumu ge kawenenñan kinmu kuñetâ muop. Kuñetâ muop yâkâlen torokatmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otmu kaok nâñgâningiop. Yawu otmâ buku otningim Kutdânenñe mumunñambâ mem yahalop. Yakât otmâ manman kârikñan katnenekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nâñgâmune uruk uruhâk otmap.

¹¹ Otmu Kutdânenñe Yesu Kiristohâlen biwinenñane kepeimunñe Anitâñe buku otningiop yawu nâñgâm mepa sanñan otbañgim heronñe kakñan mannom.

Aramñe Anitâhât den kuop yakât huhopñe mumu teteop.

¹² Yawu gârâmâ embâñâmbâek orotmeme bâleñe otminiwi yakât matñe mum gaminiwi. Yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. Tâmbânenñe Aramñe Anitâhât den kum otmâ hilipguop yakât matñe Anitâñe mumuhât pat kuwañgiop. Yawu otmu yapâek orotmeme bâleñe torokatmâ otmâ gañetâ gañetâ sâp yiwerenñe yuâmâ nen kerekñe yawuâk otmâ gain. Yakât otmâ mumuhât pat mansain.

¹³⁻¹⁴ Yâhâ embâñân Aramñe Anitâhât den ya lonğâem otmâ tâpikguop. Otmu yapâek Anitâhât

nelâm yongomu engatyejeâk watmâ otjetâ bâleminiop yakât huhopje mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâje girem den âlâlâ Mose ki ekumu kulenguop yan yawu otbi. Yawu otbi otmu Aramje kândikum Anitâhât den kum otmu bâleop ya orop ki lâuahowot, yawu nângâmain.

Yâhâ den sâam aran yukât topje nângâjetâ keterahâkgât Aram yet Yesu Kiristo yetgât sâawe.

¹⁵ Yâk yetgât topyetje ikñiâk ikñiâk yakât otmâ manmangât mâtâp yâhâp tiripnongowot. Âlâ yuwu. Aramje otmâ tâpikguop yapâek lohimbikerekje orotmeme bâleje otmain. Yawu otmâ mumuhât pat manmâ gain. Otmu benje âlâmâ yuwu. Anitâje ikje engatjeâk otmâ tihitnenje otmâ manman kârikñahât pat kuningiop yakât topje ikñiâk tap. Yakât bulâje mejet sâam Yesu Kiristone nângâningim ge lohimbikerek nengât sâam muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenñaje kepeim manmunje menenekmu ikje orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâmune uruk uruhâk otmap.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu Aram yet Yesu Kiristo yetgât manman bulâje yamâ ikñiâk ikñiâk oap. Aramgât yan yakâlâk sâawe. Aramje Anitâhât den longâem otmâ tâpikguop yanâk yakât matje “mumbuap” sâam hârewañgiop yapâek mumu yu teteop. Yâhâ Yesu Kiristone âwâñahât denje tem lâuwañgim nengât tosanenñahât otmâ kawenenñan kinmu kuñetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinenñaje kepeimunje Anitâ Awonñenñaje nângâningim lok kiñgitje orowâk tosanenñe pilâningiop. Pilâningim ikñahâk tihitnenje otmu orowâk manman

kârikñan mannom.

Kiristone manman kârikñahât mâtâp meningiop.

18-19 Yakât otmâ yuwu nângânom. Anjoân Aramñe Anitâhât den loŋgâem otmâ tâpikguop yapâek lohimbi kerekñe orotmeme bâleñe otmâ gawi. Yakât otmâ Anitâñe Aramgât “mumbuap” sâam hârewañgiop. Yakât dopñeâk munomai sâam den sâam hâreyiñgiop. Topñe yawuhât nen mumuhât pat manmâ gain. Yawu gârâmâ Yesu Kiristone âwâñahât denñe tem lâuwañgim kawenennan kinmu kuñetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinenñe kepeimunñe manman bâleñahât pañgoñâmbâ menenemâ manman kârikñahât pat kuningiop.

20-21 Anitâñe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yakât yuwu sâamune nângâñet. Anjoân Anitâñe ikñe nângân nângân lohimbi biwiyeñan kalop ya ki watmai. Lohimbiñe yeñe eñgatyeneâk watmâ otñetâ bâlem gaop. Yawu gârâmâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya otmâ hilipguminiwin yakât sâalikum nângâmunñe topnenñe tetemu añulakbin. Añulakmâ yan mumuhât pat otbin yakât nângâmunñe biwinenñe giop. Yakât otmâ biwinenñe dondâ gemu bâlemain sâam Anitâñe ikñe eñgatñeâk otmâ Yesu Kiristo hâñgângumu ge manman kârikñahât mâtâp meningiop. Yakât otmâ nenñe yâkâlen biwinenñe kepeimunñe âwâñe nenekmu ârândâñ otmap. Yawu otmâ manman kârikñahât kapiân yâhâmunñe orowâk manbisâin.

6

Manman bâleje bet pilâwin ya âlâkuâk ki mi-wirikum mannom.

¹ Den ekyongoan yukât topje yuwu ki nângânom. “Yesu Kiristone sârerenenekmâ kawenennan kinmu kujetâ muop. Yakât otmâ Anitâje nenekmu ârândâj otmu haonmâ ârândâj tosanenne pilâningimap. Tosanenne yawu pilâningim yâhâwuap nângâm orotmeme bâleje ya witgum otmâ yâhânom.” Yawu nângâmain yamâ nângâm hilipgumain.

² Mâtâp yawuya âlâ ki tap. Emelâk Kiristohâlen biwinenne katmâ manman bâleje bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotje.

³ Yakât topje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Kiristo kujetâ mumu hanguwi. Yâhâ yâkâlen biwinenneje tinjâk kepeiwin yan manmannenne hângiye ya biatningimu Kiristone muop yakât dopjeâk toen katnenekbi.

⁴ Anitâ Wâtgât Ambone ikje wâtjambâ Kiristo mumuambâ mem yahalop yakât nângâmunje âlâ kândâkdâ otmap. Otmu yakât dopjeâk mâmâje otningimu manman âiye mem denje tem lâuwangim mannehât nângâmap. Yakât otmâ Kiristohâlen torokatmâ manmannenne bâleje bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotje.

⁵ Nenne Kiristohâlen biwinenneje hikuakmâ konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Kiristone manmanje ki alitmâ muop yakât dopjeâk manmannenne hângiye ya pilâwin. Yawu gârâmâ

Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât dopñeâk sâp pato tetewuawân mumuñambâ mem yahatnenekmu Kiristo orowâk biwinenñaje hikuakmâ konohâk otmu mannom.

⁶⁻⁷ Yawu gârâmâ nenñe otmâ hilipgumunñe Anitâñe nâñgâm bâleningiâkgât Bâlenjahât Amboñe, Satanñe mem lohotñe tuhunenekmap. Yawu gârâmâ nen munom yan yâkñe mem lohotñe tuhunenekmu otmunñe bâlewuapgât mâtâp ki tetewuap. Yakât otmâ yuwu nâñgâmain. Sâp yiwerenñe yu Satanñe mem lohotñe tuhunenekmu hoñ bawanñim otmunñe bâlemap yakât mâtâp ya biatningiâk sâm Kiristoñe manmanñe pilâm howanân kuñetâ muop. Yakât dopñeâk manmannenñe hâñgine pilâwin.

⁸ Yawu otbin yanak Kiristoñe mumuñambâ yahatmâ manman âñe mem tatmap yâkâlen biwinenñaje kepeim mansain. Yakât otmâ manman yawuya hanğalakmâ orowâk manbisâin, yawu nâñgâmain.

⁹⁻¹⁰ Yâhâ Yesu Kiristoñe muowân lohimbî kerek nengât orotmeme bâleñe yakât matñe mem tosanenñe pilâningiop. Yawu otmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. Yahatmâ tap gârâmâ Mumuhât Amboñe Satangât amutgen ki manmâ yâhâpñe mumbuap. Ya bia kârikñe.

¹¹ Otmu yakât dopñeâk nenñe Mumuhât Amboñe Satan betbangim Anitâ konok mepaem denñe tem lâuwangim mannehât Yesu Kiristoñe âwâñahâlen yâhâmu orowâk tawot.

¹² Nenñe Yesu Kiristohâlen biwinenñaje kepeim mansain. Yakât otmâ biwinenñambâ nâñgân nâñgân bâleñe âlâlâ tetewuap ya bet pilâm Man-

man Bâleñahât Amboñe ki hoñ bawañginom.

¹³ Yawu otmâ yan nâñgân nâñgân ya ki watmâ otmâ hilipgunom. Yawu gârâmâ emelâk hiliwahonomgât pat otbin ya Anitâñe hârem manman kârikñahât pat kuningiop. Yakât otmâ yâkât wâtñan kinmâ hoñ bawañgim tâñ tâñâk mannom.

¹⁴ Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ wawaenenekmâ girem den âlâlâ papatolipnennañe yeñe engatyeneâk watmâ kulemgunetâ ya lâuminiwin yapâek holañnenehop. Holañnenekmâ mâmâñe otningimu tem lâuwañgim orotmeme bâleñe ki miwirikum Bâleñahât Amboñe hoñ bawañginom.

Manman Âlepñahât Amboñe Anitâ hoñ bawañginom.

¹⁵ Girem den âlâlâ ya tâñ tâñâk watnomgât dop ki olop. Yakât otmâ Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ wawaenenekmâ yapâ holañnenehop. Yawu otningiopgât otmâ nenñe ihilâk mahilâk manmâ ki gorâningiwuap nâñgân nom me? Yamâ bia.

¹⁶ Nenñe lok âlâ me âlâhât amutgen manmain yamâ hoñ bayïngimain. Yakât otmâ yeñe orotmeme bâleñe tâtâemâk otnomai yanâmâ Bâleñahât Amboñe hoñ bawañginomai. Yakât matñe Anitâñe betyongomu ge hiliwahonomai. Yawu gârâmâ yeñe Anitâhât den tem lâuwañgim orotmeme âlepñeâk otmâ mannomai yanâmâ yekmu ârândâñ otbuap.

¹⁷⁻¹⁸ Topñe yuwuhât Anitâ mepaeman. Kândikum emelâk yeñe orotmemeyeñe bâleñe otmâ manmâ Bâleñahât Amboñe hoñ bawañgiminiwi. Yawu gârâmâ Yesu Kiristohât den pat âlepñe nâñgânñetâ bulâñe otmu tiñâk kepeim tâñ

tânjâk lâuwi. Yâhâ Bâleŋe Ambonahât paŋgoŋâmbâ Anitâŋe holanŋyekmu yapâek hoŋ bawanŋim gamai. Yakât nânŋâm Anitâ mepaeman.

¹⁹ Yâhâ den umatŋe sâŋ aran yu topŋambâek ekyongoan mâne in yawu ki nânŋâm heŋgeŋgumbâi. Yakât otmâ topŋe tipŋe nânŋâŋetâ keterahâkgât lok nenŋe orotmemenenŋan hâum ekyongoan. Yakât ki nânŋânihiŋetâ bâlewuap. Kândikum emelâk orotmeme bâleŋe otne sâŋ kendaŋim girem den hârohâk longâeminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ tânahom mannomai.

²⁰ Kândikum emelâk Bâleŋahât Ambone hoŋ bawanŋim orotmeme bâleŋe otminiwi yan orotmeme âlepŋe yakât ki nânŋâminiwi.

²¹ Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ otbi mewi yakât nânŋâm aŋulakmâ mansai. Emelâk otbi yamâ bulâŋe wuân menom nânŋâm ya otbi? Orotmeme bâleŋe ya witgum otmâ mansaiŋe hiliwahonomai.

²² Yawu gârâmâ Yesu Kiristonŋe bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holanŋyekmu Anitâhâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim hoŋ bawanŋimai. Yakât bulâŋe yamâ Anitâŋe yekmu ârândânŋ otmap. Otmu hâmbâi manman kârikŋan mannomai.

²³ Yakât topŋe yuwu sâŋmune nânŋâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Bâleŋahât Ambone hoŋ bawanŋim orotmeme bâleŋe otmai yakât matŋe ikŋe orowâk hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk wawaenenekmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo hânŋângumu ge mum yahalop. Yawu olop gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim mannomai yamâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

7

Lohimbiņe miakmai yan hâum sâop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmu nângâņet. Papatolipnennņane yeņe eņgatyeneāk watmâ girem den topņe topņe ekyongominiwi ya lâum manmunņe nenekņetâ ârândâņ otmap. Yawu gârâmâ munomân mâtâp yaņe biatbuap. Yakât topņe yeņe emelâk nângâm henņenņuwu.

²⁻³ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângâņet. Lohimbi miakmai yan papatolipnennņane girem den âlâ yuwu ekyongomai. Imbi yaņe ikņe eņgatņeāk otmâ lokņe pilâm ari lok ondop ki membuap. Yawu gârâmâ imbi yaņe lokņe tatbuap ya pilâm lok ondop orop ari manbuap yanâmâ lokņe betņehen kionmâ girem den ya loņgâeap sânomai. Yâhâ lokņane bâlemu manmâ imbi kambut yaņe lok âlâ ari membuap yanâmâ girem den ya ki loņgâewuap.

⁴ Den hâum yan yukât topņe yuwu tap. Yesu Kiristone nengât sâm muop yan papatolipnennņane yeņe eņgatyeneāk watmâ girem den ekyongonetâ kulemguwu ya pesuk sâop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenņane kepeiwin yanâmâ girem den âlâlâ yaņe yawuâk pesuk sâningiop. Yakât otmâ Kiristone mumuņambâ yahalop yâk orop biwinenņane hikuakmâ konohâk otmu yâkât wâtņan kinmâ An-itâ hoņ bawanņim manmain.

⁵⁻⁶ Otmu torokatmâ sâmune nângâņet. Anņoân papatolipnennņane yeņe eņgatyeneāk watmâ girem den topņe topņe ya tâņ tâņâk lâunomai sâm ningiwi. Yamâ benņe girem den lâum pâpguminiwin. Lâum pâpguminiwin yan biwinenņambâ nângân

nângân bâleŋe âlâlâ teteminiop. Yakât otmâ girem den ya nâŋgâmunŋe biwinenŋan hâunenekminiop. Biwinenŋan hâunenekmu tepnenŋe yahatmu otneâk nâŋgâm Mumuhât Amboŋe hoŋ bawaŋgiminiwin. Yâhâ Kiristoŋe yapâ holaŋnenekmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋ tuhunenekmu Anitâ hoŋ bawaŋgimain.

Girem den nâŋgâmunŋe biwinenŋan hâumap.

⁷ Papatolipnenŋaŋe yeŋe enŋatyeneâk watmâ girem den âlâlâ ekyongominiwi yapâ Kiristoŋe holaŋnenehop yan biwinenŋe hewewenâk otmu Anitâ hoŋ bawaŋgimain. Yakât otmâ Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguoŋ yakât bâleŋe sânom me? Yawu ki sânom. Mosehât girem dengât topŋe nâŋgâmain yan orotmemenenŋe bâleŋe yakât topŋe keterakningimap. Yâhâ “Lok âlâ me âlâŋe bukulipyenŋe yeŋgât imbilipyenŋe ki yekŋâlem ihilâk otnomai,” girem den ya ki nâŋgâwan mâne otmâ hilipgumbâm yakât biwinan ki hâunekmu keteraknihimbâp.

⁸ Yawu gârâmâ girem den ya nâŋgâmunŋe biwinan hâuoŋ yan yu ya topŋe topŋe ihilâk otmune bâleminiop. Yâhâ girem den ya ki nâŋgâwan mâne orotmemene bâleŋahât topŋe ki tetem heŋgeŋgumu ekbâm.

⁹ Anŋoân girem den ki kâsikum nihiwi yan biwine sânduk sâmu lohotŋan manban. Yawu gârâmâ bukulipyenŋe yeŋgât imbilipyenŋe me iri sikumyenŋe ki ekŋâlem ihilâk otŋet sâm eknohowi. Girem den yawu tap yakât nâŋgâwan yan biwinambâ nâŋgân

nângân bâleŋe topŋe topŋe tetemu tepne yahatmu otbeâk nâŋgâminiwan.

10 Yakât otmuâmâ nenŋe orotmemenenŋe bâleŋe bet pilânehât Anitâŋe girem den kalop yaŋe biwinan hâunekmu ihilâk otbehât nâŋgâm yan hiliwahowomgât pat otban.

11 Girem den ya nâŋgâmune biwinan hâunehop yan Kâitgu kâitgu Amboŋe, Satanŋe orotmemene bâleŋe otminiwan yaŋe mem mete tuhunihimu biwine dondâ giop.

12 Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋambâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yaŋe ki bâleop. Otmu yakât torehenŋe âlâ ki tâpihahop. Anitâŋe ya kerek ekmu ârândânŋ olop. Yawu nanŋan.

13 Yakât topŋe nâŋgânŋetâ keterahâkgât ninan hâum sâmune nâŋgânŋet. Yuwu mon sâmune yan ki ârândânŋ otbuap. “Girem den yamâ âlepŋe. Yawu gârâmâ ya nâŋgâmune biwinan hâunekmu biwine dondâ giop.” Yawu ki nâŋgâwom. Wuânŋe mem bâlenekmu biwine giop yakât yâhâpŋe sâmune nâŋgânŋet. Girem den ya nâŋgâmune biwinan hâunehop yan orotmeme bâleŋe otminiwan yakât nâŋgâmune haŋ sânihimu biwine giâkgât Kâitgu kâitgu Amboŋe Satanŋe ya mem mete tuhunihi-miniop. Yawu otmâ girem den yaŋe orotmemenenŋahât topŋe mem tetekŋan tuhumu ekmain.

14 Girem den yamâ Anitâŋe ikŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋambâ Mose ekumu kulemguop ya nâŋgâmain. Yawu gârâmâ lok topnenŋeâmâ yawu bia. Nenâmâ biwi nâŋgân nâŋgânŋennenŋambâ manman bâleŋe topŋe topŋe tetemu otmâ

Bâleñahât Ambone Satan honj bawanjgimain.

15 Yâhâ nâñe otman meman yakât nâñgâmunne ki dopñan otmap. Orotmeme bâleñe ki otbom yawu sâman yamâ benñe ihilâk ihilâk witgumâk otman. Yâhâ orotmeme âlepñe otbeâk nâñgâman yamâ otbe sâm pâpguman.

16 Yawu gârâmâ orotmeme bâleñe bet pilâwan ya âlâkuâk ki otbom yawu sâman yamâ benñe otman. Yawu otman yanâmâ girem den yañe biwinan hâunekmap. Yakât otmâ girem den yakât nâñgâmunne âlepñe otmap.

17 Yâhâ otmune bâlemap yan nine enjatneâk ki otman. Nâñgân nâñgân bâleñeñe biwinan tatmâ tetemap ya watmâ otman.

18 Yakât otmâ wuân âlepñe biwinan tatmap? Yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ nâñe âlepñe otbeâk nâñgâman yamâ hâum pâpguman.

19 Hâum pâpgum yan ki otbom sâman ya otmune bâlemap.

20 Yâhâ ki otbom sâman ya otmune bâlemap yanâmâ biwinambâ nâñgân nâñgân bâleñe tetemap ya otman. Yamâ nine enjatneâk ki otmâ tâpikguman.

21 Yakât otmâ yuwu nâñgâman. Lok topnenñeâmâ bâleñe dondâ. Yawu tap yakât otmâ orotmeme âlepñe otbe sâm otman yanâk biwinambâ nâñgân nâñgân bâleñe tetemu otmune bâlemap.

22 Yâhâ Anitâhât den biwinane kepeim lâuwe sâm otmâ manman.

23 Yawu gârâmâ lok biwinenñambâ nâñgân nâñgân bâleñe âlâlâ tetemap yakât otmâ Anitâhât

den lâuwe sâ m otmune hâi hâiņe otmu otmâ tâpikguman.

²⁴ Yakât nâņgâmune biwine dondâ gemap. Yawu gârâmâ lok nenņe biwi nâņgân nâņgânnenņe ya watmâ hiliwahomaingât âlâņe yapâ menenek-buap?

²⁵ Yamâ Yesu Kiristo. Yâkņe hiliwahombâingât mâtâwâmbâ menenehop. Yakât otmâ Anitâ mepaembisâin.

Yâhâ den sâ m aran yukât topņe yuwu nâņgân om. Lok topnenņe yamâ bâleņe. Yakât otmâ biwinenņambâ nâņgân nâņgân bâleņe topņe topņe tatmâ tetemu yan Bâleņahât Amboņaņe otņet sâ m biwinenņan kioņmap. Biwinenņan kioņmap yanâmâ nenņe wâtneņanâk kinmâ Anitâhât den lâum hoņ bawaņgim hâum pâpgumain. Yawu gârâmâ Kiristohât wâtņan konok kinmâ hoņ bawaņginomgât dop tap.

8

Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningimu manmain.

¹⁻² Yakât otmâ yuwu sâ mune nâņgâņet. Nenņe Yesu Kiristohâlen biwinenņe kepeimain yanâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningimu yaņak Bâleņe Amboņahât amutgen ki manmain. Yawu manmâ ari hiliwahonomgât mâtâp ya pilâm manman kârikņahât mâtâp ya watmain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenņaņe hikuakmâ konohâk otmu manmain nenâmâ Anitâņe den âiân ki katnenekmâ sâ m hâreningiwuap.

³⁻⁴ Yakât yuwu sâ mune nâņgâņet. Lok biwinenņeâmâ bâleņe. Yakât otmâ biwinenņambâ

nângân nângân bâleņe topņe topņe tetemu yan girem den ya lâune sâm hâum pâpgum tosa orowâk manminiwin.

Yawu otminiwin yakât Anitâņe ikņe nanņe hângângumu ge girem den yakât bulâņe nengâlen teteâk sâm lok otmâ sâreerenekmâ nengât kawenņan kinmu kuņetâ muop yan tosanenņahât matņe miop.

⁵⁻⁸ Yamâ yuwu sâmune nângâņet. Anitâ orop biwinenņane hikuakmâ konohâk otmu manman kârikņahât pat kuningiop. Otmu Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwinenņan kionmâ mâmâņe otningimu yapâ biwi sânduhân manmâ hoņ bawanņimain. Yâhâ lok nombotņane biwiyeņambâ nângân nângân bâleņe tetemap ya otne sâm biwiyeņe kilik kilik sâmumansai. Lok yawuyane Anitâhât hâkâņ otmâ betbaņgim biwiyeņe kârikņe otmâ manmai. Yawu otmâ mannomai yamâ Anitâņe yekmu ki ârândâņ otmu hiliwahonomai.

⁹⁻¹⁰ Lok yawuya Kiristohât Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiyeņan ki kionmâ mâmâņe otyiņgimu yaņak Kiristohât pat ki mansai. Yawu gârâmâ yenâmâ yawu bia. Yâhâ biwiyeņambâ nângân nângân bâleņe âlâlâ tetemap ya nângâm bet pilâmai. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiyeņan kionmâ mâmâņe otyiņgimu Kiristohâlen biwiyeņane tiņâk kepeim manņetâ Anitâņe yekmu ârândâņ otmap. Yâhâ hâmbâi munomai yanâmâ tosayeņahât matņe umut biwiyeņe ki hiliwahowuap.

¹¹ Yawu otmâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņgimu manmâ yâhânomai yan Anitâņe yekmâ Kiristo mumuņambâ mem yahalop

yakât dopņeâk yen gurâ mumuņambâ mem yahatyekbuap.

¹² Bukulipne, Anitâņe yuwu otmâ mannom sârnningiop. Wâtġât mâmâņahât Heak yâkât wâtņan kinmâ Anitâhât tem lâuwaņginom.

¹³ Yawu manmunņe biwinenņambâ nâņġân nâņġân bâleņe âlâlâ tetemap ya bet pilâm tem lâuwaņġim mannom yanâmâ manman kârikņan katnenekbuap. Yawu ġârâmâ biwinenņambâ nâņġân nâņġân bâleņe âlâlâ tetemap yakâlâk nâņġâm otmâ hilipġum yâhânorn yakât huhopņe yamâ hiliwahonomġât pat mannom.

¹⁴ Yakât yuwu sârnne nâņġâņet. Nenņe Anitâhât denņe tem lâuwaņġim yâkât Wâtġât mâmâņahât Heakņe biwi nâņġân nâņġânnenņe mem pâroņ pilâningiâk nâņġâmain yamâ Anitâņe nenekmu ârândâņ otmu nanne baratne bulâņe sârn menenekbuap.

¹⁵⁻¹⁶ Otmu nenņe Kiristohâlen biwinenņe katbin yan Anitâņe ikņe Wâtġât mâmâņahât Heak hâņġâņġumu ġe biwinenņan kioņmu ki kiņġitnenņahât otmâ manmain. Yâhâmâ mâmâņe otningimu Anitâhâlen torokatmunņe nanne baratne sârn menenehop. Yakât nâņġâm “Awonņenņe, sârn nâņġawaņġimain.

¹⁷ Anitâņe ikņe nanņe Kiristo hâņġâņġumu ġemu lohimbi belâņgen manbiņe mem âlâlâ tuhunġetâ sâtġum muop. Yâhâ nenņe yâkât tem lâuwaņġim manmunņe yâk otbaņġiwi yakât dopņeâk mem âlâlâ tuhunenekņetâ mannom. Yawu mannom yanâmâ Anitâņe himbimân nanņe orowâk tatdomawotġât pat kuwaņġiop yakât bulâņe nen gurâ menorn.

18 Hâmbâi sâp patoen bulâņe menom yanâmâ hânân yuân umatņe topņe topņe teteningimu manmain ya biatmu yakât nelâm nongowuap.

Sâp patoen Anitâņe manman âilonņoân katnenekbuap.

19-21 Embâņân Aram yet Ewaņe otmutâ bâleop yakât matņe Anitâņe hâhiwin kakņan mandomawot sâm yitgiop. Otmu hânân âli wahap topņe topņe tap ya hârohâk sait kakyeņan pilâop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen Kiristone âwurem gewuawân Anitâņe nanne baratne sâm menenemâ manman âilonņoân katnenekbuap. Yanâmâ emelâk sait kakyeņan pilâop ya biatmu âli wahap topņe topņe tap yuņe âilonņoâk tatmâ yâhâwuap ya emelâk sâm kalop.

22-23 Yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Imbilipnenņe naom mene sâm naomņe hâliliakmu hâhiwin nâņgâm tatmâ belângen memai. Yakât dopņeâk hânân âli wahap topņe topņe tatmâ arap otmu nen orowâk hâhiwin kakņan mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâņe nanne baratne sâm menenemâ hâknennę âiņe ningimu manman kârikņahât pat yakât bulâņe menehât nâņgâm mansain. Yâhâ manman kârikņahât pat yakât bulâņe ya ki menom sâm biwi yâhâp otmaingât Anitâņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgâņgumu ge mâmâņe otningimap yakât bulâņe nombotņe nengâlen teteap yamâ yuwu. Buku oraņgim biwi sânduhân manmain, me Anitâhât denņe tem lâuwaņgimain, bulâņe yawuya.

24 Yâhâ emelâk biwinenņe Kiristohâlen katbin yan manman kârikņahât pat yakât bulâņe hâmbâi

menom yakât biwinenņaje mem manmain. Yawu gârâmâ bulâņe ya kerehâk teteop mâne ya mene sâm biwinenņaje ki mem manbâin.

²⁵ Yawu gârâmâ bulâņe hâmbâi menomai sâm eknongowi ya mene sâm biwinenņaje tiņâk mem manmâ yâhânôm.

²⁶⁻²⁷ Yâhâ lohotņe otmunņe biwinenņe gemapgât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningimu biwinenņe ârândâņ otmap. Yakât yuwu sâmunne nâņgâņet. Nenņe Anitâ ulitgunom sâm kalop. Yawu gârâmâ wuân me wuân teteningiwuap yan ulitgumunņe nâņgâmu ârândâņ otbuap yakât topņe ki nâņgâm heņgenņumain. Yawu gârâmâ Anitâņe biwinenņahât topņe nâņgâmap. Yawu gârâmâ yâkât biwiņan nâņgân nâņgân âlâlâ tatmap ya ikņe Wâtgât mâmâņahât Heakņe nâņgâm biwinenņan mem katmu ya sâm tetem Anitâ ulitgumain.

Anitâņe tihitnenņe otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap.

²⁸⁻³⁰ Lohimbi âlâ me âlâņe Anitâhâlen biwiyenņe kepeim tem lâuwaņgimai yâhâmâ hân himbim ki kândikyotgop yapâek manmanyenņahât topņe nâņgâop. Manmanyenņahât topņe nâņgâm ikņe nanņahât dop otņet sâm ikņan torokatyekmâ nanņaje ya yeņgât kunyeņe tatbuapgât sâm kalop. Ya yeņgât nâņgâm sâm kalop yamâ meyekmap. Meyekmâ yan nâņgâyîņgimu ârândâņ otmu himbingât pat kuyîņgimap ya kârikņe tatmâ yâhâwuap. Ya ki biatbuap. Yakât otmâ Anitâhâlen biwinenņaje kepeimain nengât tihitnenņe otmâ mâmâņe otningimap. Yakât otmâ umatņe topņe

topņe teteningimawâke yamâ biwi sânduhân manmain.

³¹ Den sârn aran yukât topņe yuwu nâņgânorn. Anitâņe mârnâņe otningimu manman âlepņan manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâņe mem ge katneneknomaihât dop âlâ ki tap.

³² Anitâņe wawaenenekmâ ikņe nanņe hâņgângumu ge kawenennan kinmâ mumbuap yakât nâņgâm ki alilop. Yawu otmâ wawaenenehop yakât nâņgâm tihitnenņe otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap.

³³ Nenņe yâkâlen biwinenņe katmunņe nenekmu ârândâņ otmu nanne baratne sârn menenekmu manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâņe den âiân katneneknomaihât dop âlâ ki otbuap.

³⁴ Yâhâ Yesu Kiristoņe nengât kawenennan kinmâ muop. Mumu Anitâņe mumuņambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu âwâņe orop tatmâ nengât sârn ulitgumap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâņe ki mem ge katneneknomai.

³⁵ Yesu Kiristoņe wawaenenekmâ tihitnenņe otmap. Yakât otmâ umatņe topņe topņe teteningimu hâmbiņ gumbiņ manmain sâp yan biwi sânduhân katnenekmâ ki pâpgumap. Me po teteningimap yan gurâ tihitnenņe otmâ ki pâpgumap. Me Kiristohât den pat âlepņe nâņgâņetâ gemu bet pilâmairņe mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ sârerenenekmâ ki pâpgumap. Me kapam tetemu nongone sârn otmai yan biwinenņe gemap sârn mârnâņe otningim ki pâpgumap.

³⁶ Yâhâ umatņe topņe topņe teteningimap yuwuyanņe emelâk Anitâhât lohimbi ya yengâlen

teteop yakât lok âlâne den kulemguop ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât tem lâuhihim manmunje kasalipnenneje hilipnongone sâm watnenekmâ mem âlâlâ tuhuneneknetâ sât gum mansain.”

³⁷ Den yawu tap yakât yuwu nângânom. Umatne topne topne teteningiwuap yan Kiristohât wâtjan kinmâ kârikneâk manmâ yâhânom.

³⁸⁻³⁹ Anitâne wawaenenekmap. Yakât otmâ Kutdânenne Yesu Kiristo yâkâlen biwinenneje tinjâk kepeim mannom yanâmâ umatne topne topne teteningiwuap ya yawuâk wawaenenekbisâp. Yakât yuwu sâwe. Umatne kakjan manmâ yâhâm munom yan menenekbuap. Me weke bâlenneje mângâenenekne sâm otnomai yan watyekbuap. Me anjelo âlâ me âlâne mem ge katnenekne sâm otnomai yan nenekmâ tihitnenne otbuap. Me lok kutdâlipnenneje mem bâlenenekne sâm otnomai yan sâreerenekbuap. Me umatne âlâlâ yiwerene teteningiwomap me gâmâlâk teteningiwuap yan gurâ mem âlepjan katnenekbuap. Me hân kâlehen tai me ewan himbimân tai me wosapâ wosapâ taije mem ge katnenekne sâm otnomai yan gurâ Anitâne yawuâk tihitnenne otmâ yâhâwuap. Yawu nângâm biwi yâhâp ki otman.

9

*Anitâne Awarahamgât pat kuwangiop ya ki biat-
buap.*

1 Bukulipne, nâmâ Kiristo orop biwinetņe hikuakmâ konohâk oap. Wâtğât mâmâņahât Heakņe biwine ekmu ârândâņ oap yawu biwinaņe nanğan. Yakât otmâ den sâman yuâmâ bulâņanâk ekyongoman.

2-5 Yakât otmâ nen Yura lohimbi topnenņe sâm tetem ekyongomune nâņgâņet. Kândikum emelâk Anitâņe lok komotņe komotņe ya yengât biwiyene ekmâ mem sâlipyongop. Mem sâlipyongop yamâ Awaraham, nanņe Isaka, sesene Yakop, hâkuņe Yura, yu yengât senâmbâ tetem sambe sambe otņetâ ikņe lohimbi bulâņe sâm tihityene otmin-iop. Yawu otmâ hoņ bawaņe hâņgângumu ge manman âlepņan katyekbuap yakât pat kuyiņgiop. Pat kuyiņgim yâk orop den hikum girem den âlâlâ ekyongop. Yawu otmâ ikņahâk hohetyeņan ge manbuap yakât selep tuhuwaņgim mepaenĕtâ nâņgâmu ârândâņ olâkgât orotmeme topņe topņe sâm yingiop. Yawu manmâ gaņetâ gaņetâ yâk yengât senâmbâ gâtņe, imbi âlâ, kutņe Maria, yâkâlen Anitâņe Yesu Kiristo hâņgângumu gemu miop. Yakât otmâ Anitâ Hân Himbim Amboņe mepaem yâhâmbisâin yamâ bulâņanâk. Yawu gârâmâ kapilipne kiņgitņe orowâkņe Kiristohât hâkâņ otmâ mansai. Yakât otmâ kâlâpgât pat man-sai. Yawu otmâ manņetâ nâņe biwinaņe ki orotņe nâņgâyingiman. Anitâņe betnohomu hiliwahomune yâk meyekmâ nâhât welâmnan mem katyekbuapğât mâtâp tap mâne âlepņe sâmbâm. Den ekyongoan yuâmâ bulâņanâk. Nâņe tosayaņahât otmâ kaweyeņan kinmâ mumbomğât mâtâp tap mâne yawu otbâm.

⁶ Yawu gârâmâ embânân Anitânje Awarahamgât pat kuwanjiop ya ki biatbuap. Yawu gârâmâ Isirae lohimbi nombotjanak Anitâhât lohimbilipje bulânje manmâ gai. Yakât topje yuwu sâmunenânngânet.

⁷ Anitânje yuwu sâm Awaraham ekuop.

“Gâhât sen yamâ nange Isaka yâkâlebâ tetem sambe sambe otmâ pat kuhihwan yakât bulânje menomai.” Yawu sâm ekuop.

⁸⁻⁹ Yâhâ kândikum den ya ki ekuop yan Awaraham yet Sara yuwu sâm teteyitgiop.

“Homban kakjan âwurem takawom yan imbihe Sarañe naom membuap.”

Yawu sâm pat kuyitgiop yakât bonje yuwu. Sara iknak naom miop yâkât sen yamâ Anitâhât lohimbi bulânje otmâ pat kuwanjiop yakât bulânje menomai. Yâhâ Sara potje Hahañe naom miop yâkât sen yañeâmâ pat yakât bulânje ya ki menomai.

¹⁰ Otmu torokatmâ sâwe. Isakañe imbi miop yamâ kutje Leweka. Yâhâ Lewekañe naom boho yâhâp meyelehop, kutyetje Esau yet Yakop.

¹¹⁻¹² Yâhâ Anitânje ikñe engatjeâk watmâ otmâ pat yakât topje teteâkgât yuwu sâmunenânngânet. Lewekañe irak meyelekbe sâm otmu Anitânje yuwu sâm ekuop.

“Atañeâmâ imiñe hon bawanjiuwap.” Yawu sâop.

Yakât otmâ yuwu nânngânom. Olowot miowot ya Anitânje ki nânngâm ikñe engatjeâk otmâ imiñe, kutje Yakop, yâkât senâmbâ gâtñe ikñe lohimbi bulânje otmâ Awarahamgât pat kuwanjiop yakât bulânje menomai sâm kalop.

13 Sâop yawuâk teteyiŋgiopgât Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguoop ya yuwu tap.

“Yakop sen ya yengât nâŋgâmune yahatsap. Gârâmâ Esau sen yamâ hâkâŋ otmâ betyongowan.” Yawu ekuop.

14 Anitâŋe yawu otyiŋgiop yakât yâkŋe otmâ hilipguoop yawu ki nâŋgânôm.

15 Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Emelâk Isirae lohimbiŋe otŋetâ dondâ bâleop yakât Anitâŋe nâŋgâm bâleyiŋgim yuwu sâm Mose ekumu kulemguoop.

“Lohimbi otŋetâ dondâ bâleap. Yakât otmâ nine engatneâk otmâ kâsipyongom nombotŋe hilipyongowom. Yâhâ nombotŋe âlâmâ yekmâ tepne nâŋgâyiŋgim umam sâyiŋgiwom. Yamâ nâhât wahap.” Yawu sâm ekumu kulemguoop.

16 Yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemap yan Anitâŋe matŋe yiŋgiwe sâm otmap yan lohimbi ya yengât biwiyenŋe ki watmâ otyiŋgimap. Me wuân me wuân otningi sâm ulitgumai ya yengât lau ki watmâ otyiŋgimap. Yâku ikŋe nâŋgân nâŋgân ya konok watmu ârândân otmap.

17 Yakât topŋe yuwu tap. Embâŋân Anitâŋe Aihita lohimbi yengât kunyenŋe pato, kutŋe Parao sâm, den ekumu Mosenŋe kulemguoop ya yuwu tap.

“Gâŋe kunge kârikŋe otmâ betnohowuat. Yawu otnihirâ sâmunne umatŋe topŋe topŋe lohimbilipge yengâlen teteyiŋgimu hâhiwin nâŋgânômâi. Yanâmâ nâhât wâtne ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Ekŋetâ yawu otbuap yakât den pat sâm haŋ tuhunŋetâ hânŋan kulemŋan

arimu nângâm mepaeneknomai. Yakât otmâ yâk yengât kunyeŋe sâŋ katgeksan.” Mosenje den yawu kuleŋguop tap.

18 Yakât topŋeâmâ yuwu. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemap yan Anitâŋe kâsipyongom ikŋe engatŋeâk otmâ nombotŋe yekmâ mem lohotŋe tuhuyekmap. Yâhâ nombotŋe âlâmâ betyongomu yeŋahâk hiliwahonomai.

Anitâŋe den eknongop ya ki kakŋan sânom.

19 Den yawu tap yakât otmâ yuwu mon sâŋ âinohonomai. “Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ lohimbi nombotŋe betyongomap. Betyongomu yanâmâ otmâ tâpikgum hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ hiliwahonomai yan Anitâŋe otmai ambolipŋe sâŋ yâk yengâlen gâitbuap yamâ bâlewuap. Yamâ wongât? Ikŋak betyongomu hiliwahonomai yakâ.”

20-21 Yawu mon sâŋ âinohonomai yakât yuwu sâŋmune nângâŋet. Nen kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa kakŋan manmain. Yakât otmâ Anitâŋe den eknongop ya ki kakŋan sânom. Yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât amanŋ tuhumai yan hâum sâŋmune nângâŋet. Imbi âlâŋe ikŋe engatŋeâk deŋgop kutakum amanŋ yâhâp tuhuwuap. Tuhum pesuk pilâm âlâ mem bukuŋe waŋbuap. Waŋmu yâkŋe mem ari bukulipŋe orop yan sot um nem heronŋe otnomai. Yawu otmâ amanŋ âlâmâ bau me pâi sot um yinŋiwom sâŋ mem kalop. Mem katmu amanŋ yaŋe ambonŋe yuwu sâŋ ekuwuap. “Meŋ, gâŋe nâ tuhunekmâ bau me pâi yengât sot umbom sâŋ mem ketetmâ katneksat yakât nângâŋemune bâleap.” Yawu sâŋ ambonŋe ekuwuap. Yakât

otmâ ambonaŋe tuhuwe sâm nângâwuap dopŋan tuhuwuap gârâmâ wuân me wuân otbuap yamâ nângâwuap dopŋan otbuap. Yawu.

²² Yakât topŋeâmâ yuwu. Nen lohimbi kerek nenjahâk otmunŋe bâlemu hiliwahonongât pat manmâ gain. Otmu Anitâhât wâtŋe pato tetemu ekmâ sâm alahunehât kuk in yawu ki otmâ hilipnongop. Yawu otmâ orotmemenenŋe bâleŋe pilâm ikŋan biwinenŋe katnehât lohotŋan tuhunenehop.

²³⁻²⁴ Lohotŋan tuhunenehop yakât otmâ nen Yura lohimbi nombotŋe otmu pâku lohimbi nombotŋe mem menduhunenekmu yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain. Yâhâ ikŋe biwiŋahât topŋe tetemu ekmâ mepaenehât ikjahâk wawaenenekmâ umam sâningim nenekmu ârândânŋ olop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yâk orop himbimân tatmâ heronŋe kakŋan manmâ yâhânongât emelâk sâm kalop.

²⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Anitâŋe menenekmu biwi konohâk otmâ mansain. Den yan yuŋe emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Hosea sâm, yâk ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi hâkânŋ otmâ betyongomune nâhât pat ki mansai yamâ wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meyekbom.

²⁶ Otmu emelâk hân tâmbâen manbi yan yekmâ yeŋe nine pat ki mannomai sâm betyongowan. Yamâ hâmbâi meyekbom yan “Anitâ Manman Ambonahât nanŋe baratŋe bulâŋe,” sânomai.” Den yawu tap.

²⁷⁻²⁸ Otmu poropete âlâ, kutŋe Yesaia, yâkŋe

emet inânñan Isirae lohimbi yengât yuwu kulemguop.

“Isirae lohimbi dopnenñeâmâ saru sâtñan sak ekmain dop yawu mansain. Yawu gârâmâ nengâlebâ lohimbi kiñgitñe orowâkñe Anitâ kutdânenñahât hâkâñ otmâ denñe ki tem lâuwangimai. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk yâk yengât sâm hâreyiñgim hilipyongowuap. Hilipyongowuawân lohimbi getek âlâñeâmâ hâmenenñe kinbuap.”

²⁹ Otmu yakât den nombotñe âlâ yuwu kulemguop.

“Nengât sen âlâkuâk tetem sambe sambe otnomaihât Anitâ Hân Himbim Amboñaje itit kiom tuhuningim nen kerek ki mem gulip tuhunenehop. Yâhâ nen kerek mem gulip tuhunenehop mâne emelâk Sotom Gomora ambolipñe kerek hilipyongomu kapi kâwurumñajak kinop yakât dopñeâk teteningimbâp.” Yawu kulemguop.

Yura lohimbiñe Anitâhâlen biwiyeñaje ki kepeiminiwi.

³⁰ Den sâm aran yukât topñe yuwu nâñgânôm. Pâku lohimbiñe Anitâñe yekmu ârândâñ olâkgât ki nâñgâminiwi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepñe nâñgâm yâkâlen biwiyeñe kepeim manñetâ yekmu ârândâñ otmap.

³¹ Yawu gârâmâ nen Isirae lohimbi Anitâñe nenekmu ârândâñ olâkgât nâñgâm girem den lâune sâm pâpguminiwin. Yakât otmâ nenekmu bâleop.

³²⁻³³ Nennñeâmâ angoân girem den lâum pâpgum Anitâhâlen biwinenñaje ki kepeiminiwin.

Nenjahâk girem den lâum pâpguminiwin. Yakât otmâ Anitâñe otningiop yakât nângâm Kiristohât dop kum kâlân hâum sâwe. Anitâñe mâtâwân kât kârikñe katmu tatmap yan nengâlebâ lohimbi kiñgitñe orowâk yongomap. Yawu otmâ gai yan poropete âlâñe den kulemguop yakât bulâñe tetem gap. Den yamâ yuwu tap.

“Yuwu nângâñet. Yerusalem kapi Sion pumñan tap yan kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipñe yengât kâiyenñan teñ sâwuap. Kâiyenñan teñ sâm yongomu ki ekmâ nângâm inâk arinomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâñe ya ekmâ yâkâlen biwiyeñe kepeim mannomai ya yengâlen bulâñe tetemu biwiyeñe dopñan otbuap.”

10

Yura lohimbi otmu pâku lohimbi kutdâyeñe Yesu konohâk

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Biwinañe yawu nângâman. Nine kapilipñe Kiristohâlen biwiyeñe kepeim manñetâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyiñgiâkgât nângâm ulitgum manman.

² Yawu gârâmâ kapilipñe Anitâhât mâtâp girawu tap yakât pâinmâ tem lâuwanjine sâm biwiyeñe hikum mansai yakât topñe emelâk nângâwan.

³ Yâhâ Anitâñe nenekmu ârândâñ olâkgât mâtâp ya ekñetâ ki keterakyiñgimap. Yakât otmâ yeñe engatyeneâk otmâ mâtâpgât hâum pâpgumai.

⁴ Yâhâ girem den lâum manmâ gawi yakât bulâñe yamâ Kiristo. Yakât otmâ lohimbi âlâ me

âlâŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeimai yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap.

⁵ Yawu gârâmâ Anitâŋe Yura lohimbi nenekmu ârândâŋ otbuap yakât emelâk Moseŋe den âlâ kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe girem den ya tâŋ tâŋâk watnomaiŋeâmâ manman kârikŋan mannomai.”

Yawu gârâmâ lohimbi yawuya âlâ ki tap.

⁶⁻⁷ Yâhâ lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât Moseŋe den âlâ yuwu kulemgup tap.

“Biwiyeŋaŋe yuwu ki nâŋgânomai. “Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât bulâŋe himbimân ewan tatmap. Yawu gârâmâ lok âlâŋe himbimân yâhâ mem gewuapgât dop âlâ ki tap.” Otmu âlâ yuwu ki nâŋgânomai. “Âo, bulâŋe yamâ hân amutgen tatmap. Lok âlâŋe yaken ge mem gawuapgât dop gurâ ki tap.” Yawu ki nâŋgânomai.”

Gârâmâ Kiristoŋe ge tihitnenŋe olâk sâm âlâŋe himbimân yâhâm mem geromawot. Me âlâŋe ge embun lok mumuŋe tatmaiângen Kiristo mem awurem garomawot. Yawu ki tap. Emelâk Kiristoŋe himbimâmbâ ge hohetnenŋan manmâ muop. Otmu mumuŋambâ yahatmâ tatmap.

⁸ Yakât otmâ Moseŋe den nombotŋe torokatmâ kulemgup yamâ yuwu tap.

“Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuapgât emelâk den kalop yamâ nâŋgâm alahumunŋe biwinenŋan tatmap.” Yawu tap.

⁹ Yâhâ Anitâñe Yesu Kiristo mumuñambâ mem yahatmu tatmap yakât den pat lohimbi âlâ me âlâñe nâñgâñetâ bulâñe otmu biwiyenâñe Kiristohâlen kepeim tem lâuwangim manmai. Yawu manmâ yakât topñe sâm tetem bukulipyenê ekyongonomai yamâ Anitâñe tosayenê pilâyinçim meyekmu manman kârikñan mannomai.

¹⁰ Yawu tap gârâmâ nenñe Kiristohâlen biwinnenâñe kepeimain yakât otmâ Anitâñe nenekmu ârândân otmap. Yakât topñe lohimbi ekyongomunñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe menom.

¹¹ Yâhâ pat yakât bulâñe yamâ teteningimu menom yakât Mosenê den kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyenâñe kepeim mannomai ya yengâlen bulâñe tetemu biwiyenê dopñan otbuap.” Yawu tap.

¹² Yâhâ Kutdânenñe yamâ Yesu Kiristo konok. Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop dop konohâk mansain. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâñe “Biwinnenê gemapgât tihitnenñe ot” sâm ulitgunomai yamâ in yawu nâñgâyinçiwuap.

¹³ Den yan yuñe emelâk poropete âlâñe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâ kutdâñe tihityenê olâkgât biwiyenê yâkâlen katmâ ulitgunomai yamâ meyekmâ manman kârikñan katyekbuap.” Yawu tap.

¹⁴⁻¹⁵ Yawu gârâmâ Kiristonê ikñe den pat âlepñe ari pâku lohimbi kâsikum yinçinehât ki hâñgânnongop mâne ki ari kâsikum yinçimbâin. Otmu den ya ki ari kâsikum yinçiwîn mâne

ki nângâm heŋgeŋgumbâi. Otmu ki nângâm heŋgeŋguwi mâne yâkâlen biwiyenŋe ki katbâi. Otmu angoân yâkâlen biwiyenŋe ki katbi mâne “Biwinenŋe gemapgât tihitnenŋe ot” sâmi ki ulitgumbâi. Yakât otmâ ari den pat âlepŋe pâku lohimbi kâsikum yinŋinom. Emelâk poropete âlâ, kutŋe Yesaia, yâkŋe den kulemgup ya yuwu tap.

“Den pat âlepŋe ya mat taka eknongoai.”

16 Den yawu kulemgup gârâmâ Yura kapi ambolipŋe dondâhâlâkŋe den pat âlepŋe nângânetâ helekŋe otmu bet pilâm mansai. Yakât otmâ Yesaiaŋe den yakâlâk torokatmâ kulemgup ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepŋe ya lohimbi ekyongomunŋe nângânetâ bonŋe bia otmâp.” Yawu tap.

17 Den sâmi aran yukât topŋe yuwu sâmi nângânet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya buku nombotŋe ekyongonŋetâ nângânetâ keterakyinŋimu yanâmâ yâkâlen biwiyenŋe kepeim mansai.

18 Yâhâ Yura kapi ambolipŋaŋe den pat âlepŋe ya emelâk nângâwi. Yakât otmâ embânân lok âlâŋe den kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbi hânŋan kulemŋan mansaiŋe Anitâhât topŋe nângânetâ keterakyinŋiâkgât ikŋak wahap topŋe topŋe kalop yan ekmâ ikŋe topŋe nângâmai.”

19 Yakât otmâ Isirae lohimbiŋe emelâk nângânetâ keterahop. Kândikum emelâk Anitâŋe Mose ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Yenŋe pâku lohimbi yenŋât nângânetâ gemap yamâ mem buku tuhuyekbom. Yawu

otyĩngimune yeŋe eweakmâ nãngãm bâlenomai. Otmu yâkŋe nãhât topne ki nãngãm hãlim milim mansai. Yamã biwi sãnduhãn katyekmune yeŋe yekmã tepyeŋe kãlãp sewuap.”

²⁰ Yãhã Anitãŋe Yesaia den ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Lohimbiŋe nine manman ãlepŋahãt mãtãp yakãt topŋe ki nãngãm manminiwi yaŋe nãngãŋetã haŋ sãyiŋgimu nãhãlen torokatsai.”

²¹ Yawu gãrãmã Anitãŋe Isirae lohimbi yeŋgãt nãngãm yuwu sãm ekumu kulenguop.

“Isirae lohimbiŋe nãhãlen torokatŋetã wawaeyekbehãt nãngãm lohotŋan ekyongom gan. Yawu gãrãmã den nãngãmai yamã ãndãpyeŋe kãrikŋe otmã den ya betgumai.”

11

Anitãŋe Yura lohimbi biwiyeŋe ekmã kiwiliyekmã nombotŋeãk meyehop.

¹⁻² Emelãk Anitãŋe Isirae lohimbi ikŋe pat kuyĩngiop yamã ãndãpyeŋe kãrikŋe otmã ki tem lâuwãŋgim gai. Yawu otbi yamã Anitãŋe kerehãk ki betyongop. Kãndikum emelãk Anitãŋe hãn himbim ki kãndikyotgowãmbãek Isirae ambolipŋe yeŋgãt topyeŋe nãngãm heŋgeŋguop. Yakãt otmã ãndãpyeŋe kãrikŋe otmã ki tem lâuwãŋgim mansai yakãt ki pãrãk pilãm kerehãk betyongop. Yãkŋe kerehãk betyongop mãne nã gurã orowãk betnongomu yãkãlen biwinãŋe ki kepeim tem lâuwãŋgim gambãm. Yãhã nãmã Isirae amboŋe, Benyamingãt senãmbã gãtŋe. Yakãt otmã emelãk Anitãŋe tãmbãne Awaraham yãkãt pat kuwãŋgiop

ya nâku yawuâk membom. Nâmâ ki betnohop. Yâhâ nen yu mansain nengât dowâk otmâ manminiwi yan poropete âlâ, kutņe Elia sâam, yâkņe Anitâ ekum tâmbâlipnenņe yengât yuwu sâop.

³ “O Anitâ, hotom uhihimain yakât kawekum gahaem poropete loklipge watyekmâ nombotņe yongonjetâ muwi. Nâ niniâk tem lâuhihim mansain. Yawu gârâmâ hilipnohone sâam pâinneksai.”

⁴ Yawu sâamu Anitâņe yuwu sâam ekuop.

“Nâņe nine poropete lok 7000 yawuya mâmâņe otyingimune kasalipyene yengât Lâpio âlâ, kutņe Bali sâam, ya ki mepaem gai. Yawu otmâ tem lâunihim mansai.”

⁵ Yâhâ emelâk Anitâņe Isirae lohimbi biwiyene ekmâ kiwiliyekmâ nombotņeâk mem buku tuhuyehop. Yakât dopņeâk sâp yiwerene yuâmâ Yura lohimbi biwinenņe ekmâ kiwilinenekmâ ikņe engatņeâk otmâ nombotņe betnongop. Otmu nombotņe menenekmu biwinenņe yâkâlen kepeim tem lâuwanġim yâkât pat mansain.

⁶ Yâhâ Anitâņe othin mewin ya ekmâ yakât dopņan kiwilinenekmâ nombotņeâk umam sâningiop mâne ikņe engatņeâk otmâ menenekmap ya ki sâmbâin.

⁷ Den sâam aran yukât topņe yuwu nângânom. Anitâņe nenekmu ârândânġ olâk sâam Isirae lohimbi dondâņe mâtâp katyngiop ya ki watmâ gawi. Yakât otmâ bulâņe ki mem mansai. Yawu gârâmâ nen nombotņe Anitâ ikņahâk menenekmu mansainņe yâkâlen biwinenņe kepeim manmunņe nenekmu ârândânġ otmap. Yâhâ bukulipnenņe

kingitņe orowâkņe kunyeņe kârikņe otmâ manbi yakât huhopņe Anitâņe betyongomu biwi pâlâmņe manminiwi.

⁸ Den yan yuņe emelâk den nombotņe kulemguwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kunyeņe kârikņe otbi yakât huhopņe Anitâņe betyongomu biwi pâlâmņe manmâ denņe nâņgâņetâ ki keterakyiņgimap. Otmu mâtâp watmâ pâpgumai.” Topņe yawu tap.

⁹⁻¹⁰ Yawu otminiwi yakât matņe Anitâņe yingîâkgât Dawitiņe den âlâen hâum yuwu sâm ulitguop.

“Kasalipnaņe sot me âlâlâ ekmâ biwiyene kilik kilik sâmu mene sâm yan ki ekmâek paņgoņân geņetâ meyhâkgât naņgan. Me ki nâņgâm nâņgâm otmâ ari tupaen kionetâ yongowuapgât sâm ekgohoan. Me umatņe kakyeņan yâhâmu tânyeņe houņ sâmu hâhiwin nâņgâmbisâihât naņgan.” Yawu sâm ulitguop.

Anitâņe pâku lohimbi mem buku tuhuyehop.

¹¹ Aiop, den ekyongoan yukât topņe âlâen hâum sâwe. Yura lohimbiņe ki nâņgâm nâņgâm otmâ ari kâlân kâiyeņan teņ sâmu yan tupaen kionetâ ki yongop. Yakât topņe yuwu sâmune nâņgâņet. Yura lohimbiņe otmâ tâpikguminiwi. Yâhâ pâku lohimbiņe Anitâhâlen biwiyene kepeimai ya yengât tosayeņe pilâm manman kârikņahât pat kuyiņgimap. Yâhâ yâk yengâlen bulâņe teteap yakât Yura lohimbiņe eweakmâ nâņgâm bâleyiņgim bulâņe orowâk membâinâ sânomai.

12 Yâhâ Yura lohimbiņe biwiyenęe alitmâ Kiristohât hâkâņ otbi yakât huhopņe Anitâņe pâku lohimbi mem buku tuhuyekmâ manman kârikņahât pat kuyiņgiop. Yakât otmâ hâmbâi Yura lohimbi yengât nâņgân nâņgânyenęe keterakyiņgimu Kiristohâlen biwiyenęe kepeinomai. Yawu otmâ pâku lohimbi orop biwiyenęe hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Sâp yanâmâ Anitâņe lukulenekmu hop sambe kakņan mannom.

13 Yura lohimbi nengât topnenęe yawu tap. Yâhâ pâku lohimbi yengât yuwu sâmune nâņgâņet. Pâku lohimbi hânņan kulemņan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepņe ekyongowehât yâkņe menekmâ aposolo âi sâm nihiop ya biwinanęe tiņâk kepeim manman.

14 Yâhâ den pat âlepņe ekyongomune Kiristohâlen biwiyenęe katņetâ Anitâņe manman kârikņahât pat kuyiņgimu mansai. Yawu manņetâ Anitâņe Yura bukulipne betyongomu mansai yanęe eweakmâ nâņgâm bâleyiņgim âlâkuâk manman kârikņahât pat kuyiņgiâkgât Kiristohâlen biwiyenęe katnomaihât nanņan. Yakât otmâ âi sâm nihiop ya tiņâk mem manman.

15 Yura lohimbi kiņgitņe orowâkņe biwiyenęe alitmâ Kiristohât hâkâņ otbi yamâ betyongop. Yâhâ pâku lohimbi sesengâlâkņe yâkâlen biwiyenęe kepeiwi ya yengât kaok nâņgâm mem buku tuhuyehop. Yâhâ hâmbâi mâne Yura lohimbiņe Kiristohâlen biwiyenęe katnomai ya mem buku tuhuyekmâ manman kârikņahât pat kuyiņgiwuap.

16 Tâmbânenęe Awarahamņe Anitâhâlen

biwiŋaŋe kepeim ki biwi yâhâp otmâ manminiop. Yakât otmâ Anitâŋe manman kârîkŋahât pat sâm yâk otmu yâkât sen kuyiŋgiop ya ki biatbuap. Yakât topŋe den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋetâ keterakiŋgiâk. Sot um yan torehenŋe yamâ Anitâhât pat sâm mem ketetmunŋe ekmu ârândâŋ olop. Yakât otmâ nombotŋe âlâ yâkât ki mem ketetbin ya gurâ yawuâk ekmu ârândâŋ olop.

Yâhâ nen Yura lohimbiŋe yen pâku lohimbi orop Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ konohâk oain. Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Koset gihit kândârâŋe ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ otmap yakât dopŋeâk kele awatŋe ekmu ârândâŋ otmap.

¹⁷ Koset alikŋe memain yakât dop yamâ nen Yura lohimbiŋe mansain. Yâhâ pâku lohimbi yenâmâ himan ikŋak in tetemap yakât dop mansai. Yâhâ koset awatŋan bulâŋe ki kinbuap yamâ amboŋaŋe kârâm pilâwuap. Yakât dopŋeâk Anitâŋe Yura lohimbi nombotŋe betyongop. Yâhâ amboŋaŋe ari himan awatŋe kârâm mem taka koset awatŋe kârâm pilâwuap yan mem katatgumu âi omoŋ omoŋ otmâ kinbuap. Yakât dopŋeâk pâku lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeimai yen meyekmâ Yura lohimbi bulâŋe ya yeŋgâlen torokatyekmâ tâmbâlipyenŋe yeŋgât pat kuyiŋgiop ya yawuâk yeŋgât kuyiŋgimu mansai.

¹⁸ Yakât otmâ awatŋe kârâm pilâwuap yakât dopŋeâk Anitâŋe Yura lohimbi nombotŋe betyongom ya yeŋgât kaweyenŋan yen katyehop. Yakât otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmapgât yuwu sâmune nâŋgâŋet.

Koset ambonaje topje lawitmâ pitim henjengumu yanâmâ awatje lingarakmu bulâje kinbuap. Yakât dopjeâk Anitâje angoân manman kârikjahât pat sâm Awaraham otmu yâkât sen ya yengât kuyingiop. Yakât otmâ pat kuyingiop ya torokatmâ yawuâk pâku lohimbi yengât sâm kuyingiop.

19 Bulâjanâk pâku lohimbi yengât kawe teteyingiâkgât Anitâje Yura lohimbi biwiyenje kârikje otmâ manbi ya betyongop.

20-21 Yawu gârâmâ biwiyenje kârikje otmu Kiristohât hâkân otmâ yâkâlen biwiyenje ki katbihât Anitâje betyongop. Yâhâ yen pâku lohimbiye yâkâlen biwiyenaje tijâk kepeim mansai. Yawuâk torokatmâ mannomai yanâmâ Anitâje ki betyongowuap. Yakât nângâm hâkyenje mepaemaihât yuwu sâmune nângânet. Emelâk Yura lohimbiye kosetgât dop otmâ manbi. Yawu gârâmâ Kiristohât hâkân otjetâ yanak Anitâje betyongop. Yâhâ yenâmâ himangât dop oai. Yawu gârâmâ himan otmu koset topyetje ikñiâk ikñiâk. Otmu yakât dopjeâk yen pâku lohimbi otmu nen Yura lohimbi topnenje ikñiâk ikñiâk. Yawuâke yamâ Anitâje yen meyekmâ nengâlen torokatyekmu orowâk mansain. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje Kiristo betgunomai otmuâmâ Anitâje biwiyenjahât topje nângâm ambonan ambonan betyongowuap. Yakât nângâm yeje Anitâ ewe katmâ manjet.

22 Den sâm aran yukât topje yuwu nângânom. Yura lohimbiye biwiyenje kârikje otmu Kiristohât hâkân otbi yamâ Anitâje betyongom matje tâj tâjâk yingiop. Yawu gârâmâ yenâmâ Kiristohâlen

biwiyenye katbi yan umam sâyin gim buku tuhuyehop. Otmu biwiyenaye tinjak kepeim mannomai otmuâmâ yaku yawuak buku otyingiwuap. Yâhâ yene Kiristo betgum mannomai yamâ yen yawuak betyongowuap.

²³ Anitâne Yura lohimbi betyongop ya yengât nângân nângânyene keterakyin gim Kiristohâlen biwiyenye katnomai yanâmâ Anitâne nângâyin gim himan awatne mem katatgumu âi omoŋ omoŋ otmâ kinsap yakât dopneak ikne komolân torokatyekmu manman âlepnanak mannomai. Yawu otbuapgât wâtne pato tap.

²⁴ Yâhâ Yura lohimbi nen otmu pâku lohimbi topnenne ikniak ikniak tap yakât torokatmâ sâwe. Nen Yura lohimbine kosetgât dop mansain. Yâhâ yen pâku lohimbiâmâ himangât dop mansai. Yakât otmâ Anitâne yen meyekmâ koset bāt bātŋan torokatyehop. Yawu gârâmâ topyene ikniak tapgât otmâ kârikneak ki tai. Yawu gârâmâ Yura lohimbi betyongop ya yengât topyeneâmâ koset topne yawuak tapgât otmâ Anitâne âlakuak koset bāt bātŋan torokatyekmu kârikneak kinnomai.

Hâmbâi Anitâne Yura lohimbi âlakuak mem buku tuhuyekbuap.

²⁵ Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Anitâne Yura lohimbi betyongom yen meyekmu mansai. Yakât otmâ yehâhât nângânetâ yahatmapgât yuwu sâm ekyongomune nângânet. Wâtgât māmâŋahât Heakne nângân nângânne mem pâroŋ pilâmu Yura lohimbi topnenne nângâm heŋŋguan. Isirae lohimbi kiŋgitne orowâkne biwiyenye kârikne otmâ

mansai ya nanğai. Yawu gârâmâ pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyenê katmâ yâkâlen torokatnomai ya yekmâ nângâmu dopñan otbuap. Yanâmâ Isirae lohimbi nângân nângânyenê keterakyiñgimu biwiyenê yâkâlen katnomai.

²⁶⁻²⁷ Biwiyenê yâkâlen katñetâ tosayenê pilâyïngiwuap sâp yan emelâk Anitânê poropete âlâ den ekumu kulemguop yakât bulânê tetewuap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâhât sâtğât Sion pumñan Yerusalem kapi tap yakât ambolipñe yengâlebâ lok âlâ tetem Isirae lohimbi yengât tihityenê otmâ mem kuwikyekbuap. Yanâmâ orotmemeyenê bâlenê bet pilâm nâhâlen torokatñetâ tosayenê pilâyïngiwom. Pilâyïngim orowâk mannomğât pat kuyiñgiwom.” Den yawu tap.

²⁸ Yawu gârâmâ Yura lohimbiñe ândâpyenê kârikñe otmu Yesu Kiristohât den pat âlepñe nângâñetâ gemu bet pilâñetâ yanak Anitânê betyongop. Yakât huhopñe yen pâku lohimbiñe den pat âlepñe ya nângâñetâ bulânê otmu yâkâlen biwiyenê katñetâ manman kârikñahât pat kuyiñgiop. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop, yâkñeâmâ Anitâhâlen biwiyenêñe tiñâk kepeim tem lâuwanğim gawi. Yakât otmâ emelâk yâk yengât nângâop yakât dopñeâk yâk sen nângâyïngimap.

²⁹ Yâhâ Anitânê tâmbâlipyenê nângâyïngimu ârândân otmu meyehop. Yakât otmâ bunewâk ki betyongop.

³⁰ Yenâmâ embânân yenê enğatyenêâk otmâ Anitâhât ki nângâwanğim manminiwi. Yawu

gârâmâ sâp yiwerenje yuâmâ Isirae lohimbiñe den pat âlepñe nângâm hâkâñ otmâ betbangim mansai. Yakât huhopñe yen pâku lohimbiñe den pat âlepñe ya nângâñetâ bulâñe otmu Kiristohâlen biwiyenñe kepeim manñetâ Anitâñe umam sâyingim tosayenñe pilâyinñiop.

³¹ Yakât dopñeâk Yura lohimbiñe biwiyenñe kârikñe otmâ Kiristohât hâkâñ otmâ mansai yañe hâmbâi yâkâlen biwiyenñe katnomai. Yawu otnomai yan yâk yengât nângâm umam sâyingim tosa pilâyinñiwuap.

³² Yâhâ nen Yura lohimbi me yen pâku lohimbi kerekñe otmunñe bâlem gap yakât topñe nângâmunñe keterakningiâkgât Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan gemap. Biwinenñan gemu keterakningimu orotmemenenñe bâleñe bet pilâm Anitâhâlen biwinenñan kepeimunñe umam sâningim tosanenñe pilâningimap.

³³ Anitâñe wawaenenekmâ tihitnenñe otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ mepaeen. Yâkñe yu ya otningim gamap yakât nenñahâk topñe nângâne sâp pâpgumain. Yâhâ biwiñan den girawu tatmap ya nenñahâk nângânongât dop âlâ ki tap.

³⁴⁻³⁵ Den yan yuñe emelâk poropete lok nombotñanñe den kulemguiwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiñan den tatmap ya lok âlâ me âlâñe yenahâk nângânomaihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nângân nângân amboñe. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe Anitâ den

kâsikum wanbuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

³⁶ Anitâ manman ambonaje hân himbim kândikyotgom hânân âliwahap topne topne kalop. Yâhâ ikñak kalowâmbâek hohem tatmâ gap, otmu hohem tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ miti den âlâ tap ya yuwu sâm ekyongomune nângânet.

“Lok âlâ me âlâne Anitâ tosa katbanjinomaihât dop âlâ ki tap.”

Den yawu kulemgujetâ tap yakât nângâm Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonñanâk.

12

Nenje Kiristohât kâne bâte yawu manmain.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Anitâne ikñahâk wawaenenekmâ manman kârikñahât pat kuningimu mansain. Yakât dop kum sâwe. Emelâk embânân Anitâne papatolipnenne yengât orotmeme topne topne sâm katyîngiop. Yakât otmâ miti lok kunlipyenaje mâtâp katyîngiop ya watmâ noniñ bulimakao gâim yâkât pat sâm hotom uwanjinetâ hâmeñan yâhâmu nângâmu ârândân otminiop. Yakât topne nângâm yuwu otnomgât nanñan. Anitâne mâtâp ningiop yu tñ tñâk watmâ tem lâuwangim manmâ yâhânom.

² Nenje girawu otmâ Anitâhât tem lâuwangimunne nenekmu ârândân otbuap? Yamâ yuwu otnom. Lohimbi belângen manmaine yeñe nângân nângânyenambâ tetemap ya watmâ orotmeme âlâlâ otmai yawu ki otnom. Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakne Anitâhât

biwiñambâ den mem biwinenñan katmu ya lâum manmâ yâhânôm.

³ Otmu Anitâñe ikñahâk buku otnihim aposolo âi sâm nihiop. Yâkât sâtgât otmâ yuwu sâm ekyongomune nâñgâñet. Anitâhâlen biwinenñane kepeim mansain. Yakât otmâ yâkñe ikñe âi tuhunomgât bulâñe dopnenñan mem teteningimap. Yakât otmâ nenñe âlâku amboñan amboñan biwinenñahât topñe nanganñinom. Yawu gârâmâ nenñahât nâñgâmunñe ki yahatbuap.

⁴⁻⁵ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâñgâñetâ keterahâk. Kiristoñe kunnennñe oap. Yakât otmâ nenñeâmâ yâkât kâñe bânñe otmâ mansain. Yâhâ kâñe otmâ yan yâkât hoñ bam gamain. Otmu bânñe otmâ yan lohimbine yâkâlen biwiyene katñetgât âi memain. Âi sâm ikñiâk ikñiâk ningiop ya mem tânahom manmâ yâhânôm yakât yuwu sâmune nâñgâñet.

⁶ Nenñe yâkâlen biwinenñane kepeim manmain yakât dopñanâk bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimap ya yawuâk otnom. Anitâhât den sâm ekyongonomgât biwinenñe mem hewewenñe tuhuop yakât dopñan ekyongonom.

⁷ Otmu den kâsikum yinñinomgât biwinenñan kalop otmuâmâ yawuâk den kâsikum yinñinom. Yâhâ Kiristohât komot tânyongonomgât biwinenñan kalop otmuâmâ yawuâk tânyongonom.

⁸ Otmu bukulpnenñe yengât biwiyene gemap sâm mem hewewenñe tuhuyeknomgât biwinenñan kalop. Otmuâmâ yawuâk otyinñinom. Yâhâ iri sikum me senñe âlâlâ tatningiap ya nombotñe mem kâsikum lohimbine nombotñe yinñinomgât

biwinennan kalop yamâ hewewenjak nembe kalem otyinginom. Otmu Kiristohat komot yengat kunlipyene manjet sam katneneknomai otmuama biwinennane kepeim tan tanjak tihityene otnom. Otmu lohimbi yengalen umatne alala teteyingiwuap yan tanyongonomgat biwinennan kalop otmuama herone kaknan tanyongonom.

Biwinennane kepeiakma ewe karangim mannom.

⁹ Otmu buku orange sam yan hajak hajak ki orangeinomial. Orotmeme balene pilam orotmeme ailongoak wama buku orangeinomial.

¹⁰ Otmu bukulipyene orop ewe karangim biwiyenane kepeiakma konohak otmu mannomai.

¹¹ Otmu ai tuhune sam Anitahalen biwiyene hukum hewewenjak otma tuhunomial.

¹² Otmu lohimbi belangen manmane mem alala tuhuyeknomai yan Anitane manman karikjahat bulane hambai ningiwuap nangam yakalak biwiyenane mem herone kaknan mannomai. Otmu biwiyene gemapgat haoma arandanj Anita ulitguneta mamane otyingiwuap.

¹³ Otmu bukulipyene yengalen umatne alala teteyingiwuap yanama in yawu tanyongonomai. Otmu lomba me lok pupne yengalen takanomai ya nembe kalem otyinginomai.

¹⁴ Otmu lok ala me alane mem alala tuhuyeknomai yama yakat matne Anitane mem baleyahakat sait kakyan ki pilanomai. Yaha yakne lukuleyahakat ulitgunomial.

¹⁵ Otmu lohimbi kahân ari we bale nangamai yama biwiyene sanduk saekgat orowak tatma biwiyene mem sanduk tuhuyeknomai. Otmu

bukulipyenaje buku âlâhât nângâjetâ yahatmu herone kaknan mansap ya yene yawuâk herone otbaŋginomai.

16 Otmu yenâmâ Kiristohât komot konohâk mansai. Yakât otmâ biwi nângân nângânyenaje hikuakmâ konohâk otmu tep âlep nanŋanŋinomai. Otmu âi sâm yinŋinomai ya ekmâ tâŋât sâm ki bet pilânomai. Otmu ninahâk otmune ârândân otbuap sâm yehâhât ki nângâjetâ yahatbuap.

17 Otmu lok âlâ me âlâŋe yen mem bâleyeknomai yakât matŋe ki kêpekyinŋinomai. Yene umam sâyingim buku otyinŋinomai yanâmâ lohimbiŋe yekŋetâ ârândân otbuap.

18 Otmu lok âlâ me âlâŋe tepyenje kâu kâlâp semu yahatmâ yen yongone sâm otnomai yan mem lohotŋe tuhuyeknomai.

19 Otmu lok âlâ me âlâŋe yen mem bâleyeknomai yanâmâ Anitâ ikŋak matŋe kêpekyinŋiwuap nângâm ki matŋe kêpekyinŋinomai. Yakât emelâk Anitâŋe den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Ninak matŋe yinŋimune umatŋe kaknan manmâ yâhânomai.”

20 Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Kasalipyenje po yinŋiwuap yanâmâ sot mem yinŋinjetâ nenomai. Otmu tohât yekbuap yan gurâ to osom ga yinŋinjetâ nenomai. Yawu otyinŋinomai yan yâkŋe anjun pato otnomai.”

Den yawu tap.

21 Yâhâ yen mem bâleyeknomai yan matŋe kêpekyinŋimaihât biwiyenje galemahom buku otyinŋinomai. Yawu otyinŋinjetâ kasalipyenaje kaok nângânomai.

13

Gawamangât galemlipnenne yengât amutgen mannom.

¹ Bukulipne, gawaman me kiap kunlipyenje mansai ya yengât sâwومان. Lok âlâ me âlâne yenahâk gawamangât lok kunne ki otmai. Anitâ ikñahâk gawaman âi sâm yingim katyekmu kinmai. Yakât otmâ gawaman patonje galem-lipnenne katyekñetâ mansai ya yengât amutgen manmunne ârândân otbuap.

² Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne ândâpyenje kârikñe otmâ gawaman yengât den kumai yan Anitâhât nângâñetâ gemap. Yakât otmâ Anitâne den sâm hâreyingimu matñe umatñe menomai.

³⁻⁴ Yâhâ gawamangât lok yanêâmâ Anitâhât sâtgât otmâ tihitnenne otmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne orotmeme âlepñe otmai yanje gawamangât lok yengât kñgityenahât ki otmai. Lok yawuya yengât gawamangât lokñe nângâñetâ yahatmap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne orotmeme bâleñe otnomai yakât Anitâne nângâmu bâlewuap. Nângâmu bâlemu gawamangât lok kunlipyenje mâmâne otyingimu tem lâuwangim matñe yinginomai. Yakât otmâ lok yawuyanje gawamangât lok yengât kñgityenahât otñet.

⁵ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne kilikmâ manne sâm otmaiñe gawamangât den lâum manñetâ yekñetâ ârândân otbuap. Yâhâ otñetâ bâlemu nângâñetâ biwiyenjan hâuyekmapgât tem lâuyingim mannomai. Yawu mannomai yanâmâ gawamangât lok yanje Anitâhât sâtgât otmâ hâhiwin ki yinginomai.

⁶ Anitâñe lohimbi tihityeñe otñet sâñ gawamangât lok âi sâñ yingimap. Yakât otmâ âiyene tuhune sâñ yan takesihât nanñe katñet sâñ ekyongonomai yan im in yawu katñetâ ârândân otbuap.

⁷ Yâhâ takesi topñe topñe ya yengâlen tap yakât mene sâñ otñetâ ewe katyekmâ takesihât tewet-senñe katnomai.

Manman kârikñahât bulâñe menomgât sâp utâpguap.

⁸ Yâhâ yeñe lok âlâ me âlâhâlen ari wahap wuân me wuân kandi mene sâñetâ tepyeñe hewewen otmu yinginomai. Yâhâ ambonañe yakât umburuk otbuawân in yawu yinginetâ pesuk sâwuap. Yawu otmâ bukulipyene yengât nâñgâñetâ yahatmu yehâhât nâñgâñetâ gewuap. Yawu otmâ manmai yanâmâ Anitâñe girem den Mose ekumu kulempuop ya kerek lâumai yakât dop otmap.

⁹ Yâhâ girem den yamâ yukât yan.

“Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me lok nombotñe ki yongorâ munomai. Me kombo ki meyingiwuat. Me buku âlâhât senñe âlâlâ ki ekñâlem membe sâñ biwihe pâràk pilâwuat.”

Girem den yu otmu nombotñe ki ekyongoan yakât den kunñe yuwu tap.

“Nenñahât nâñgâmunñe yahatmap yawuâk buku nombotñe yengât nâñgâyingimunñe yahatbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlâñe den yu lâum buku âlâhât nâñgâñetâ yahatmap, lok yawuyane buku âlâ me âlâhât ki nâñgâm bâleyingim mem ge katyekmai.

Yawu otmâ buku konok otyingim girem den kerek lâumai yakât dopje otmâp.

¹¹ Yawu torokatmâ otmâ mannomgât yuwu sâmunê nângânet. Emelâk Yesu Kiristohât den pat nângâmunje bulâje otmu yâkâlen biwinenje katbin yan Anitâje manman kârikjahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ pat kuningiop yakât bulâje menomgât sâp ya utâpguap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ Kiristohât âi tuhune.

¹²⁻¹³ Nen kerekje âi kârikjeâk tuhunehât biwinaje nanjan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunê nângânet. Sâp yiwerenje yuâmâ emet hanj sâwe sâm emet topje palalanj yap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ manman hângeje pilâm pesuk pilânomai. Orotmeme bâleje âlâlâ ki otnomai. To kârikje ki nem biwi hâlim otnomai. Me ki hionakmâ tep bâle nanjanjinomai. Orotmeme yawuya bet pilâm yan lohimbi nombotjanje lok senyenjan kinmâ orotmeme âlepje nanje otjetâ yekmai yakât dopjeâk otmâ mannomai.

¹⁴ Yawu manmâ lohimbiye Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manjetgât yâkje olop miop yawu otmâ tem lâuwanjim mannomai. Yawu manmâ yâkât den pat âlepje sâm haok tuhunomai. Tem lâuwanjim mannomai yan emelâk orotmeme bâleje ekjâlem otmâ tâpikguminiwi ya witgum otmâ sâm biwiyenje galemahom mannomai.

14

Nenje orotmeme tânjât âlâlâ otmâni yakât Anitâje ki nângâmu yahatmap.

¹ Den âlâ yuwu sâmunne nângâñet. Lohimbi nombotñaje Yesu Kiristohâlen biwiyenaje tiñâk ki kepeim manmai yamâ yâkât den ki nângâm hengen̄gumai. Yakât otmâ lok yawuya orop den ki sahañginomai. Lok yawu yamâ buku otyiñgim yâk orop biwiyen̄je hikuakmâ konohâk otbuap.

² Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Lok nombotñaje Kiristohât den nângâm hengen̄gum songo bau ki ekmâ kiwilim nemai. Yâhâ lok nombotñajeâmâ gorâyiñgimu yuwu sâmai. “Maiñ, songo bau yukât topñe girawu? Porom Lâpio mepaem hotom uyiñgim yan nen̄etâ torehen̄je in tap ya yu mon?” Yawu sâm songo bau ya bet pilâm salup konok nemai.

³ Yâhâ songo bau nemaiñe buku âlâhât ki nângâñetâ gewuap. Otmu Anitâñe songo bau nemai ya yekmu ârândân̄ otmap. Yakât otmâ songo bau ki nemaiñe ya yen̄gât ki nângâm bâleyiñgim sâm ge katyeknomai.

⁴ Lok âlâ me âlâñe buku âlâhât nângâm bâleyiñgimai me sâm ge katyekmai yamâ Anitâ Ambonenñaje yekmu bâlemap. Kutdân̄en̄je Kiristo ikñak lok kerek nengât biwinen̄je ekmap. Yakât otmâ hâmbâi nen̄je otmain memain ya ekmâ sâm hâren̄ingiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâñe Kiristohât tem lâuwan̄gimai yamâ mâmâñe otyiñgimu hâmbâi sâp patoen̄ yâkât sen̄jan kin̄ñetâ yekmu ârândân̄ otbuap.

⁵ Yâhâ Yura lohimbi nengât tatmâ nângâ nângâ hilâm me homban̄ yamâ topñe topñe tap yakât sâwe. Anitâñe nen̄ekmu ârândân̄ olâk sâm lok nombotñaje hilâm âlâ me âlâhât nângâñetâ yahatmu yan tatmâ nângâmai. Otmu lok nombotñajeâmâ

hilâm âlâ me âlâhât nângâñetâ dop konohâk otmu yan haonmâ ârândân Anitâ mepaemai. Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatnomai yamâ yen ikñiâk ikñiâk engatyeneâk otmâ yan biwi yâhâp ki otnomai.

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâñe engatyeneâk otmâ hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatmai yamâ yekmu ki bâlemap. Yâhâ lok âlâ me âlâ songo bau nemaiñe Anitâ mepaem neñetâ ya gurâ yekmu ki bâlemap. Otmu lok nombotñe âlâ salup konok nemaiñe yawuâk Anitâ mepaem neñetâ yekmu ki bâlemap. Yakât otmâ enakmâ ki sâm ge karaknomai.

⁷⁻¹⁰ Den sâm aran yukât topñe yuwu nângânom. Kiristohât lohimbî emelâk muwi, me sâp yiwereñe mansain me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât Kutdânenñe otmâ galemnongoâk sâm Anitâñe hângângumu ge muop. Otmu mumuñambâ mem yahatmu tatmap. Otmu yâkñe konok kunnenñe tatmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ nenñahâlâk nângâm mannomgât dop âlâ ki tap. Otmu sâp patoen Anitâñe biwinenñe ekmâ den sâm hâreningimu Kiristoñe sârerenenekmâ manman kârikñan mem katnenekmu orowâk manmâ yâhânom. Yakât otmâ ki sâm bâleanginom.

¹¹ Den yan yuñe emelâk Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâmâ Manman Amboñe. Yakât otmâ lohimbî kerekñe ewe katnekmâ metenan kinmâ “Ambonenñe, gâhât heronñe nângâhihiain” sâm mepaeneknomai.” Yawu tap.

¹² Yakât otmâ nen kerekñe Anitâhât sennan kinmâ otmain memain yakât ekumunñe

nângâwuap.

Bukulipnennaje manman âlâ manmai ya yekmâ ki nângâm bâleyinginom.

¹³ Yakât otmâ ki nângâm bâleanjinom. Yâhâ bukulipnennaje otjetâ bâlemap sâm nennahâlâk ki nângâmunje yahatmu ihilâk mannom. Yâk orop biwinnenaje hikuakmâ konohâk otmu mannom.

¹⁴ Naje Kiristo orop biwinetje hikuakmâ konohâk oap. Yakât yuwu nângâmune bulâje oap. Anitaje wahap topje topje, sot kâle, songo bau, me âlâlâ, yuâmâ ki neneje sâm samut ki kalop. Wahap topje topje kalop yamâ nenejeâk hârok. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje songo bau me sot kâle ekmâ ki neneje sâm samut katmai yamâ yeje engatyejeâk watmâ katmai. Yawu sâmai yakât kakjan ihilâk nejetâ biwiyenan hâumu anjalaknomai yamâ yeje wahap. Anitaje orotmeme yawu otjet sâm ki kalop.

¹⁵ Yawu gârâmâ bukulipnennaje songo bau ki nemai ya yengât senyenjan songo bau ihilâk nenom yamâ dondâ bâlewuap. Kiristone bukulipnennaje yawuya orowâk nengât sârerenenekmâ ge muop. Yakât otmâ nenje lok sen senân tatmâ songo bau nemunje bukulipnennaje yawuyaje nenekmâ nengâlen torokatjetâ orowâk nenom yanâmâ samut katbi ya longâem ihilâk nejetâ biwiyenje orotok sâwuap. Biwiyenje orotok sâmu Kiristo betbangim orotmemeyenje bâleje pilâwi ya miwirikum otmâ hiliwahomai sâm nenje lok sen senân kinmâ songo bau ki nenom.

¹⁶ Nenneâmâ songo bau nemain yan biwinnenaje nângâmunje ki hâunenekmap. Yawu

gârâmâ bukulipnenne nombotņane nenekmâ sâmbâleningimaihât lok sen senân tatmâ soņgo bau ki nenom.

¹⁷ Yawu gârâmâ nenne sot kâle me soņgo bau kiwilim nombotņe nemain otmu nombotņe ketetmain yakât Anitâne ki nâņgâmap. Yâhâ biwinenņane hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwaņgim heroņe kakņan mannehât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otningimâp.

¹⁸ Yawu manmunne lohimbi belângen manmaine nâņgâningiņetâ yahatmu Anitâne nenekmu ârândâņ otmap.

¹⁹⁻²¹ Yawu gârâmâ yâhâpņe sâmune nâņgâņet. Anitâne sot kâle me soņgo bau katningiop yamâ neneņe hârok. Yawu gârâmâ bukulipnenņane nenekmâ nengâlen torokatņetâ orowâk nemunne yan yeņak samut katbi ya loņgâemai sâmbâlok sen senân tatmâ soņgo bau me to kârikņe ki nenom. Yâhâ bukulipnenņane wuân me wuângât samut katmai yaņe nâņgâm bâleningimaihât ya yeņgât senyeņan kinmâ ya ki otnom.

Nen Anitâhât komot konok mansain yuņe hioņakmain sâmbâsot kâle me soņgo bauhâlâk ki nâņgânom. Yawu gârâmâ biwinenņane hikuakmâ konohâk otmu tihit oraņginom yakâlâk nâņgâm mannom.

²²⁻²³ Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Anitâne soņgo bau me senne âlâlâhât samut ki kalop ya nâņgâmain. Yakât otmâ soņgo bau me âlâlâ nemain yan biwinenņane nâņgâmunne ki hâunenekmap yan heroņe nâņgâmain. Yawu gârâmâ bukulipnenne nombotņane soņgo bau me to kârikņe me âlâlâ yakât samut katmai ya senyeņan kinmâ ya ki ot-

nom. Yâhâ Anitâne konok biwinennahât topne nângâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne biwi yâhâp kakñan yu ya otmai me nemai yanâmâ biwiyene ekmu ki ârândâñ otmap.

15

Kiristone ikñahâlâk ki nângâm manminiop yawu mannom.

¹⁻³ Bukulipne, yeñahâlâk nângâmaiñat yuwu sâm ekyongomune nângâñet. Kutdânennne Kiristone ikñahâlâk ki nângâm manminiop. Yakât emet inânñan lok âlâne den kulemgup yakât bulâne Kiristohâlen teteop yamâ yuwu tap.

“Anitâ, lohimbi gâhât sâm bâlehihimaine nâne tem lâuhihiman yakât mem ge katneksai.”
Yawu tap.

Yâhâ Kiristone olop yakât dopneâk nenâmâ yuwu otnom. Bukulipnennane Anitâhât den topñambâek ki nângâmaine songo bau nenehât samut katmai ya yengât ki nângâm bâleyingim nennahâlâk nângânom. Yawu otmâ Anitâhât den nângâm heñgeñgunet sâm lohotñan den kâsikum yinginom.

⁴ Emelâk Anitâne den ekyongomu kulemgowi ya nângâm mannom. Yawu manmunne umatne topne topne teteningiwuap yan ki pârâk pilâmunne biwinenne orotok sâwuap. Emelâk manman kârikñan mannomgât pat kuningiop yakât biwinennane mem mannom.

⁵⁻⁶ Yâhâ Anitâhâlen biwiyenne kepeim manñetâ umatne âlâlâ teteyingiwuap yan mâmâne otyingimu ki lohotne otñetâ biwiyene orotok sâwuap. Otmu biwi nângân nângânyenne hikuakmâ konohâk

otmu lauyen̄e menduhum Kutdânen̄e Yesu Kiristo âwân̄e mepaen̄etgât nân̄gâm ulitgum manman.

Yura lohimbīne pâku lohimbi orop manman kârikjahât bulân̄e menomai.

⁷ Kiristone buku otningimap yan orotmeme-nen̄e yuwu yawu otmain yakât ki nân̄gâmap. Yakât otmâ bukulipyen̄e orop biwiyen̄āne hikuakmâ konohâk otmu ki sâ̄m bâlean̄ginomai.

⁸ Yawu otmâ Anitâ mepaem yâhân̄omai. Otmu emelâk Anitân̄e Awaraham, Isaka, otmu Yakop ik̄ne pat kuyīngim den ekyongop. Yâhâ sâp yiweren̄e yuâmâ nen̄e pat yakât nelâmguop nân̄gâmaingât nan̄ne Kiristo hân̄gângumu Yura lohimbi nengâlen teteop. Nengâlen tetem yan nen̄e Anitâhâlen biwinen̄āne kepeim pat yakât bulân̄e menomgât kulem top̄ne top̄ne mem ik̄ne den pat âlep̄ne eknongop.

⁹ Yâhâ yen pâku lohimbīne yawuâk yâkâlen biwiyen̄āne kepein̄etâ Anitân̄e umam sâyīngim tosayen̄e pilâmu orowâk mepaem mannomgât giop. Den yan yūne emet inân̄jan poropete nombot̄āne den kulemguwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yakât otmâ nân̄e pâku lohimbi orop manmâ kiki men̄gihim mepaeheknom.”

¹⁰ Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Emelâk Anitân̄e Isirae lohimbi meyekmâ pat kuyīngiop ya orop pâku lohimbīne menduhuakmâ heron̄e otbānginomai.”

¹¹ Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lohimbi hânñan kulemñan me wosapâ wosapâ mansai ya orop Kutdânenñe Anitâ mepaene.”

¹² Otmu âlâmâ Yesaianje kulemguop ya yuwu tap.

“Dawitihât senâmbâ gâtñe âlâñe tetem pâku lohimbi yengât kunyeñe manmâ tihityeñe otbuap. Tihityeñe otmu lohimbiñe yâkâlen biwiyenñe kepeim mannomai.” Den yawu tap.

¹³ Anitâñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe orowâk menomgât mâmâñe otningimu yâkâlen biwinenñe kepeim manmain. Yeñe yawu torokatmâ mannomai yan biwiyenñe hikuakmâ konohâk otmu herone kakñan mannomai. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu pat kuyingiop yakât bulâñe menomai sâm Anitâ ulitguman.

Anitâñe Kiristohât aposolo sâm Paulo âi wañop.

¹⁴ Bukulipne, yeñe biwiyenñe hikuakmâ buku orañgim Anitâhât den yakât ki hâum pâpgum mansai. Yakât otmâ yenhâk den kâsikum añgim tânahonomaihât dop tap. Biwinañe yawu nañgan.

¹⁵⁻¹⁷ Otmu yen pâku lohimbiñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeim manñetgât Anitâñe ikñahâk nâñgânihim Yesu Kiristohât aposolo sâm âi nihiop. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingim gan. Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu Anitâhât tem lâuwanñetâ yekmu ârândân olâkgât nâñe biwinañe tiñâk kepeim hoñ bawanñiman. Hoñ bawanñim yan Kiristo orop biwinetñe kepeiakmu mâmâñe otnihimu âi memune bulâñe pâku lohimbi yengâlen tetemap. Yakât nâñgâmune yahatsap.

Yakât otmâ den kulemgum katyınđian yukât pânđe konok konok nânđâm henđenđunđetđât pahâk ekyongoan.

¹⁸⁻²¹ Kiristođe mâmânđe otnihimu âi memune bulânđe teteap yakât sâwe. Emelâk bukulipnânđe Kiristohât den pat ya Yerusalem kapi ambolipnđe ekyongowi. Yakât otmâ yâknde âi tuhuwi ya torokatmâ tuhuwomđât ki nânđâwan. Yawu gârâmâ nâmâ lohimbi Kiristohât den pat ki nânđâwi ya yengâlen nânđe sâm ari ekyongowehât nânđâwan. Yawu nânđâm Yerusalem kapi pilâm yapâ kapi nombotnđe ya yengâlen nep tuhum yaňak Ilurikon mewan. Yan ari den pat âlepnde ekyongowan. Otmu Wâtđât mâmânđahât Heaknde mâmânđe otnihimu kulem topnđe topnđe memune eknđetâ âlâ kândâkdâ otmu Kiristohâlen biwiyenđe katbi. Den yan yunđe emelâk poropete âlânđe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yâhâ lohimbi hânđan kulemđan manmâ yâkât den pat ki nanđai ya yengâlen ari puwâk ekyongonđetâ nânđânđetâ keterakynđiwuap.” Yawu tap.

Paulođe Roma kapi ariwom nânđâm yakât ekyongop.

²² Otmu nânđe kapi ârândânđ yâhâm gem den pat âlepnde ekyongowan yan yengâlen takawom sâm yambuđe berumnde biwinanđe hikum gaminiwan.

²³ Den ekyongom gamune ârândânđ oap gârâmâ kapi yu pilâm yengâlen takawom.

²⁴ Taka tipnđe tatmâ nânđâwom yanâmâ yen orop Kiristohât den alahum tep âlep nanđanđinom. Yen orop yan manmâ yapâ yenđe mâtâp menihinđetâ

Sipein hânân ari Kiristohât den pat puwâk ekyongowom.

²⁵⁻²⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipñaŋe Kiristohâlen biwiyenñaŋe kepeim mansai ya nombotŋe senŋe âlâlâhât umburuk otmâ mansai. Den pat ya Makeronia otmu Akaia ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenñaŋe kepeim mansai ya ekyongomune nângâm tânyongone sâm nanŋe mem menduhum nihiai. Yakât otmâ biwinanŋe yuwu nanŋan. Anŋoân nen Yura lohimbiŋe kapinenŋe pilâm pâku lohimbi yenŋâlen ari Kiristohât den pat ekyongowin. Ekyongomunŋe nângânjetâ bulânŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitânŋe tosa pilâyinŋim manman kârikŋahât pat kuyinŋiop. Yakât matŋeâmâ pâku lohimbiŋe Yura lohimbi senŋe âlâlâhât umburuk mansai ya yenŋât nanŋe menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe yinŋiwom.

²⁸ Otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyenñaŋe kepeim mansaiŋe tep âlep nângâyinŋim nanŋe yu menduhum katyinŋiai yukât den pat ekyongowom. Ekyongom yanâmâ yâk pilâyekmâ yenŋâlen takawom. Taka yen orop yan tipinŋe tatmâ nângâm benŋe yen pilâyekmâ Sipein hânân ariwom.

²⁹ Yenŋâlen takawom yan Kiristone mâmânŋe otningimu biwinenñaŋe kepeiakmâ konohâk otmu heronŋe nanŋanŋim mannom. Biwinanŋe yawu nanŋan.

³⁰ Bukulipne, Kutdânenŋe Yesu Kiristone sâreerenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât yeŋe nâhât sâm Anitâ ulitguŋetâ mâmânŋe otnihimu lohimbi belânŋen manmai

ya den pat âlepne ekyongomune nângâm Kiristohâlen biwiyene katnomai. Otmu Wâtgât mâmânahât Heakne mem hewewen tuhunenekmu biwinnenane kepeiakmâ mansain. Yakât yuwuhât otmâ nâhât biwiyenane tinâk kepeim ulitgunomai.

³¹ Pâku lohimbine nanne mem menduhum nihai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipne yingiwom. Yingimune nângânetâ ârândân otbuapgât ulitgunomai. Otmu Yuraia ambolipne Kiristohât den pat nângânetâ gemu bet pilâmaine mem bâlenekmahât ulitgunomai.

³² Yawu ulitgunomai yanâmâ Anitâne nângânihimu yengâlen takamune orowâk tatmâ biwinnenne sânduk sâmu herone nannganinom.

³³ Otmu Anitâ biwi sânduhân katnenekmapne yen orowâk tatmâ tihityene olâkgât ulitguman. Ya bonjanâk.

16

Paulone Roma yengât nângâyiniop.

¹⁻² Bukulipne, nâ yengât tep hero nângâyiniagian. Yakât otmâ den bâine yu sâm hârewe. Tounenne âlâ, kutne Piwi sâm, yâkne Kenjeria ambolipne Kiristohâlen biwiyenane kepeim mansai ya yengât hon bawa manmâ tânyongomap. Otmu nâ gurâ yawuâk tânohomap. Yakât otmâ pepa yu bâine kulemguan gârâmâ Piwi wanmune mem Roma yengâlen takawuap. Takawuap yanâmâ Kutdânenne Kiristone buku otningiop yakât dopneâk yengu buku otbanjinomai. Otmu wahap

wuân me wuângât umburuk otmâ âiyongowuap ya in yawu waŋnomaihât naŋgan.

³ Otmu yengâlen gâtŋe lohimbi yâhâp, kutyetŋe Akuila yet Pirisila, yâk orop biwinenŋaŋe hikuakmu Kiristohât âi meminiwin.

⁴ Âi orowâk meminiwin yan lohimbi belângen mansaiŋe mem bâlenekmai sâm hâkyetŋe ki biuk sâop. Yawu otmâ tânnohomutâ orowâk nep tuhumm gawin. Yakât otmâ nâ otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyenŋaŋe kepeim mansaiŋe yâk yetgât nâŋgâyitgian.

⁵ Otmu lohimbi nombotŋaŋe yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den ya alahum kiki mewangim mepaemai yengât nâŋgâyinŋian.

Otmu Asia hânân gâtŋe, lok âlâ, kutŋe Epaineto sâm, aŋgoân Kiristohâlen biwiŋe kalop yâkât nâŋgâwaŋgian.

⁶ Otmu imbi âlâ, kutŋe Maria, yâkŋe yengât nâŋgâmu yahatmu hoŋ bayinŋim mansap yâkât nâŋgâwaŋgian.

⁷ Otmu bukuyâhâtne âlâmâ, kutyetŋe Andoroniko yet Yunia. Nâŋe Kiristohâlen biwine ki katban yan biwiyetŋe yâkâlen katmâ aposolo âi mem gaowot. Yakât otmâ mem pâi emetŋan katyelekŋetâ orowâk manbin. Yâk yetgât nâŋgâyitgian.

⁸ Otmu bukune âlâmâ, kutŋe Ambiliato, yâkât nâŋgâwaŋgian.

⁹ Otmu lok âlâ, kutŋe Uruwano, orowâk manmâ Kiristohât âi mewit yâkât nâŋgâwaŋgian. Otmu bukune, Sitaki yakât nâŋgâwaŋgian.

10 Otmu bukune âlâmâ, kutnje Apele sâmb, emelâk yâkâlen umatnje âlâ teteop. Yawu tetewangiop yamâ Kiristohâlen biwiñane tiñâk kepeim kârikneâk kinop, yakât nângâwanjian. Otmu Aristowolohât hep torehenlipnje yengât nângâyinjian.

11 Otmu bukune âlâmâ, kutnje Herorion, yakât nângâwanjian. Otmu Narikisohât hep torehenlipñane Kiristohâlen biwiyeñane kepeim mansai ya yengât nângâyinjian.

12 Otmu ata gari Tiripaina yet Tiriposañe Kutdâhât tem lâuwanjim yakât âi tuhum mansawot ya yetgât nângâyitjian. Otmu imbi âlâ, kutnje Peasi, Kutdâhât âi yakât biwiñane tiñâk kepeim tuhum mansap yakât nângâwanjian.

13 Otmu lok âlâ, kutnje Lupo, yâhâmâ Kutdâhât tem lâuwanjimu ekmunje yahatsap. Otmu mâmâñane yâk wawaeop yakât dopneâk nâ wawaenemâ gaop yâk yetgât nângâyitjian.

14 Otmu lok kinjitnje orowâkñe menduhuakmâ Kutdâ mepaem manmai ya yengâlen gâtñe nombotneâk kutyene yongonbe. Asingirito, Pilehon, Herema, Patorowa, Hereme, yâk yengât nângâyinjian.

15 Otmu lohimbi yâhâp, Piloloho yet Yulia, emetyetñan bukulipyetnje, Nereo otmu garine, âlâmâ Olimpa, lohimbi nombotñe kutyene ki nângâyinjian ya orowâk menduhuakmâ Kiristo mepaemai yâk yengât nângâyinjian.

16 Yakât otmâ yu sâlikum nângânomai. Yawu otnomai yan Anitâhâlen biwiyeñane kepeim buku oranjim mansai yakât herone nângâm

parahuaknomai. Otmu kapiņe kapiņe Akaia otmu Asia hânân tatmâ arap yakât ambolipņe biwiyenņe Kiristohâlen kepeim mansainņe yengât nângâyinġiai.

¹⁷⁻¹⁸ Bukulipne, den tâlâwâk ekyongomune nângâm heņgenġum biwiyenņan katņet. Anġoân topņe katmâ Kiristohât komolâmbâ nombotņe yengâlen toho yâkât den pat âlepņe kâsikum yinġiwi. Den kâsikum yinġiwi yamâ yeņambâ gâtņe lok nombotņe yeņahât nângâņetâ yahatmu kutdânenņe Kiristohât ki tem lâuwanġimai. Yâkņe den bulâņe ya nângâm kelanġatmâ bukulipyenņe lohotņan mansai ya kâityongom biwiyenņan kionġetâ mâtâp tâpikgum hionġakmaiġat galemahom heņgenġum mannomai. Yawu otmâ lok yawuya betyongonomai.

¹⁹ Yâhâ anġoân den pat âlepņe ekyongonġetâ nângâwi yapâek yeņe biwiyenņe galemahom den ya tâņ tâņâk lâum gawi yakât sâm haņ tuhunġetâ nângâm heronņe otban. Yeņe yawuâk torokatmâ manņetâ den topņe topņe ekyongonġetâ nângâņetâ Kiristohât den orop ki lâuakbuap ya pilânomai. Yâhâ yâkât den orop lâuakbuap yamâ nângâm biwiyenņan katmâ mannomai.

²⁰ Yawu otmâ Anitâņe yengât biwi nângân nângânyenņe mem konohân tuhumu hikuakmâ konohâk otmu ki hionġaknomai. Yanâmâ yâkņe mâmâņe otyinġimu biwiyenņe galemahom lok nombotņe Satanġat tem lâuwanġim Kiristohât den pat kelanġatmai yamâ watyekņetâ arinomai.

Yâhâ Kutdânenņe Yesu tihitnenņe otmapņe biwi nângân nângânyenņe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manņetġat Anitâ ulitguman.

21 Timoteo orowâk manmâ âi tânahomait yâkne nângâyîngiap. Otmu bukulpne, Lukio, Yason, Sospata yâkne yawuâk nângâyîngiai.

22 Otmu nâmâ kutne Tetio, Pauloje den yu eknohomu kulemgum katyîngian. Nâne yawuâk nângâyîngian.

23 Otmu, lok âlâ, kutne Gaio, yâkât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekmain. Yâkne nângâyîngiap. Otmu lok âlâ kutne Erasto yâhâmâ kapi ambolipnaje takesi katmai ya galemgumap, yâkne yawuâk nângâyîngiap. Otmu miti lok âlâ, kutne Kuato, yâkne yawuâk nângâyîngiap.

24 Kutdânenne Yesu tihitnenne otmapne yen kerek biwi nângân nângânyenje mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonjanâk.

Den bâiŋe ekyongop.

25-27 Bukulpne, den yu bâiŋe sâmune pesuk sâek. Emelâk embânân Yesu Kiristohât den yukât topne amokŋan talop. Yakât otmâ lohimbi kiŋgitne orowâkne yene nângân nângân watmâ yakât topne pâpguminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât poropetelipnajeâmâ yakât topne nângâm heŋgeŋgum emet inânŋan den kulemguwi yu Yesu Kiristone nen aposololipne kâsikum ningiminiop. Yawu gârâmâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe den yu nângâm Kiristohâlen biwiyeŋaje kepeim Anitâhât tem lâuwanŋim manŋetgât nen gurâ ikne sâtgât den kâsikum yîŋim mansain. Yâhâ Kiristohât den kâsikum yîŋian yu nângâm biwiyeŋan katmâ mannomai yanâmâ Anitâne

mâmâñe otyiñgimu yâkâlen biwiyenãñe tiñâk kepeim ki lohotñe otnomai.

Otmu Anitâ nãñgân nãñgãñe yahat yahatñe yâkñe ikñahâk nanñe Yesu Kiristo hãñgãngumu ge kawenennan kinmã muop. Mumunãmbã yahatmã himbimân âwurem yâhãmu âwãñãit tawot. Yawu nãñgãm nenñeãmã Anitã Awoñnenñe sâm heronñe otbañgim mepaem manbisãin. Ya bonñanãk.

Nã bukuyenñe,
Paulo

Yeshuât Den Pat Âlepŋe
The New Testament in the Selepet Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Mar 2025 from source files dated 31 Aug 2023

995083d2-705e-5a60-af47-1e36806cccbc